



Yhteisövalmennuksella kansalaisaktivismia

**Roottori-projektin
yhteisövalmennusmenetelmän arviointi**

Ulla Siirto



HELSINGIN
DIAKONISSALAITOS

©Helsingin Diakonissalaitos

Toimituskunta: Ritva Creutz, Kristiina Elenius, Jaana Föhr, Markku Niskanen

Kuvat: Timo Kaartinen, Sakari Selin / Taitto: Hipateos

Yhteisövalmennuksella kansalaisaktivismia

**Roottori-projektin
yhteisövalmennusmenetelmän arviointi**

Ulla Siirto

Sisällys

1	Roottori-projektin lähtökohtia	5
	Toiminta-alue ja resurssit	5
	Projektin tavoitteet	5
	Cable-valmennus	6
	Cable-valmennuksen paikka yhteisötyön kentässä	7
	Miksi Roottori?	7
<hr/>		
2	Arvioinnissa käytetyt aineistot	9
	Työntekijöiden keräämät aineistot	9
	Opiskelijoiden keräämät aineistot	9
	Tutkijan keräämä aineisto	9
	Arvioinnin lähestymistapa	10
<hr/>		
3	Yhteisövalmennuksen mallintaminen	12
	Mallintamisen prosessi	12
	Valmennuksen aloittaminen ja puitteet	13
	Valmennukset tilastojen valossa	15
	Valmennukseen osallistujat	18
	Elämäntarinan käsittely	20
	Havainnointi ja sosiaalinen analyysi	23
	Liikahduksia asukastoimintaan	26
	Asukasvalmennuksen malli	28
<hr/>		
4	Yhteistyö verkostoissa	30
	Yhteistyön synnyttäminen	30
	Juurruttaminen	31
<hr/>		
5	Käytetyt menetelmät ja niiden arviointi	33
<hr/>		
6	Valmennuksen puitteet	36
<hr/>		
7	Mitä valmennuksen jälkeen?	38
<hr/>		
8	Yhteenveto	40
<hr/>		
	Lähteet	43
	Liitteet	44

1.

Roottori-projektin lähtökohtia

Toiminta-alue ja resurssit

Roottori-projekti (Roottori 1¹) oli Helsingin Diakonissalaitoksen koordinoima lähiöprojekti, joka toimi itäisen Helsingin (Vesala, Kivikko) ja itäisen Vantaan alueella (Länsimäki). Projekti aloitti toimintansa keväällä 2010, jolloin työntekijät rekrytoitiin ja hankittiin toimitilat Kurkimäen teollisuusalueelta Sirrikujalta kilometrin päästä Kontulan metroasemaa. Projektipäälliköksi palkattiin Kaija Tuuri, projektiasiantuntijaksi Sakari Selin ja projektityöntekijöiksi Seija Heiskanen ja Timo Kaartinen. Projektin henkilöstössä tapahtui vaihdos elokuussa 2012, kun projektipäällikö Kaija Tuuri siirtyi takaisin Diakonia-ammattikorkeakoulun palvelukseen. Tämän jälkeen Roottoritiimi jatkoi eteenpäin kolmen hengen voimin Sakari Selinin johdolla.

Projektin rahoituksesta vastasivat Raha-automaattiyhdistys ja Helsingin Diakonissalaitos. Tutkimusosaaminen ostettiin Diakonia-ammattikorkeakoululta. Projektilla oli Helsingin Diakonissalaitoksen edustajista koostunut johtoryhmä sekä Diakonissalaitoksen ja yhteistyökumppaneiden edustajista koostunut ohjausryhmä. Ohjausryhmässä olivat edustettuna Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Helsingin Mikaelin seurakunta, Hakunilan seurakunta, Hakunila-Länsimäki työttömät, Työttömien valtakunnallinen yhdistys, Setlementtiliitto, Diakonia-ammattikorkeakoulu sekä Amica. Projektin rahoitus oli kolmivuotinen ja päättyi maaliskuun lopussa

2013. Raha-automaattiyhdistys myönsi joulukuussa 2012 Helsingin Diakonissalaitokselle kaksivuotisen (2013–2015) lisärahoituksen Roottori-projektin jatkokehittelylle.

Projektin tavoitteet

Projektin tavoitteina olivat vahvistaa ihmisten kykyä huolehtia itsestään ja tukea ja käynnistää asukaslähtöistä kansalaistoimintaa. Projektin erityisenä tarkoituksena oli kehittää kansalaistoimintaa tuottava ja vahvistava menetelmä sekä mallintaa sitä myös muiden toimijoiden ja projektien käyttöön. (Roottori – osallistavan kansalaistoiminnan projekti taantuvissa lähiöissä. Ray-hakemus 2009.) Kansalaistoimintaa tuotettiin ja vahvistettiin kansainvälisesti kehitetyn Cable-valmennuksen² avulla. Valmennuksen aikana osallistujat kävivät läpi omaa historiaansa, tutkivat lähiympäristöään ja analysoivat sekä omaa historiaansa että lähiyhteisöään. Tavoitteena oli synnyttää asukkaiden omaehtoista toimintaa. Omaehtoisen toiminnan luonteen haluttiin olevan jotain muuta kuin puuhastelu asuinalueella, sen haluttiin kääntyvän aktiiviseksi kansalaisuudeksi, joka olisi siten yhteiskunnalle hyödyllistä. Erityisesti haluttiin tuottaa toimintaa, joka tuli suoraan asukkaiden hyödyksi, ei niinkään vapaaehtoistoimijoita muiden toimijoiden tarpeisiin. (Johtoryhmä 30.8.2011.) Perimmäisenä tarkoituksena oli tiedostamiseen perustuva muutos ihmisten elämässä. Tämä muutos toimii käyttövoimana laajemmalle kansalaisaktiivisille. (Kökkö 2011.)

Raha-automaattiyhdistykselle (2009) lähetetyssä hakemuksessa projektin kuvattiin etenevät kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa projektityöntekijöiden oli tarkoitus etsiä 20–24 yhteisöagenttia, jotka tuli valmentaa Cableen perustuvan yhteisöval-

1 Puhuttaessa Roottori-projektissa tässä arvioinnissa tarkoitetaan Roottori 1-vaihetta. Roottori 2 sai rahoituksen RAY:ltä vuosiksi 2013–2014.

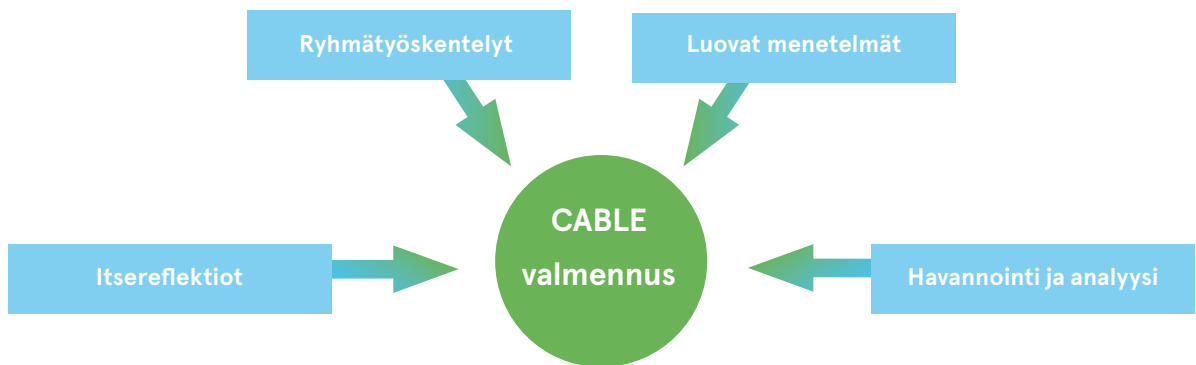
2 Cable muodostuu englanninkielisistä sanoista Community Action Based Learning for Empowerment. Siitä on aiemmin käytetty myös nimitystä exposure-metodi.

mennuksen avulla. Toisessa vaiheessa oli tarkoitus käynnistää yhdessä yhteisöagenttien kanssa yhteisötyöpajoja, joihin muita alueiden asukkaita tuli kutsua. Yhteisötyöpajojen tarkoituksena ajateltiin olevan arjen kehittämiskohteiden tunnistaminen ja priorisointi. Tarkoituksena oli synnyttää erilaisia projekteja, kuten vertaisapuryhmiä ja edunvalvontaryhmiä, joissa asukkaat itse toimisivat aloitteentekijöinä ja toteuttajina. Toiminnoilla oli tarkoitus parantaa arjen hyvinvointia, vahvistaa ystävyys- ja vertaistukisuhteita, lisätä osallistumisen mahdollisuuksia, luoda edellytyksiä yksilölliselle ja yhteisölliselle kehittymiselle, koulutukseen ja työelämään siirtymiselle, oppia käyttämään palveluja sekä käynnistää asukasyhdistys- ja järjestötoimintaa. Kolmannen vaiheen tarkoituksena oli vakiinnuttaa tämä osaksi alueen yhteisörakennetta. (Roottori – osallistavan kansalaistoiminnan projekti taantuvissa lähiössä. Ray-hakemus 2009.)

Cable-valmennus

Cable-valmennus koostuu erilaisista metodeista, joita on jo pitkään käytetty työntekijöiden kouluttamisessa diakonia- ja sosiaalityön kentillä Suomessa ja muualla Euroopassa. Valmennus on tiedostamista ja yhteisöllisyyttä vahvistavien metodien kokonaisuus, jossa oman elämäntarinan käsittely, fenomenologisen havainnoinnin ja hermeneuttisten yhteisten keskustelujen avulla avarretaan osallistujien tietoisuutta sekä omasta itsestä että ympäristöstä ja opitaan analysoimaan niitä yhteiskunnallisia prosesseja, jotka ulottuvat ihmisten arkeen. Tavoitteena on yhteinen toiminta asioiden parantamiseksi. Metodeina käytetään muun muassa itsereflektiota, ryhmätyöskentelyn eri muotoja, havainnointia, analysointia ja yhdessä reflektointia sekä erilaisia luovia menetelmiä analysoinnin ja reflektion tukena. (ks. esim. Valve 2005 ja 2011.)

Kuvio 1: Cable-valmennuksessa käytetyt menetelmät



Lähde: Liisa Björklund 2012

Valmennuksesta on kirjoitettu kuvauksia suomeksi jo useitakin (Valve 2005, 168–182; Halttunen-Sommerdahl i.a., 20–21; Latvus & Maunuksela & Hyväri

2005). Sen käyttöä on sovellettu Helsingin kaupungin yhdyskuntatyöntekijöiden työpaikkakoulutuksessa (Ataçocu u 2010) sekä Helsingin Diakonissa-

laitoksen työntekijöiden yhteisövalmennuksessa (Kylmä & Rinta-Panttila & Korhonen 2011; Valve 2011). Hollannissa valmennusta on tulkittu teoreettisesti (Baart 2001) ja Ruotsissa siitä on kirjoitettu käsikirja (Björklund & Sandahl & Stenow 2004).

Edellä esitettyjen raporttien ja tutkimusten perusteella voidaan todeta, että vastaavanlainen koulutus on ollut käytössä jo 1990-luvulta lähtien, tosin eri nimellä. Se on kehitetty kansainvälisessä verkostossa, jota on koordinoitu kirkkojen yhteiskunnallisen työn verkoston European Contact Group'n (ECG) kautta. Selkeämmin Cablen suuntaan kehitystyö on lähtenyt sen kehittyessä ja organisoituessa valmennuksen suuntaan. Suomessa Cablen kehityksestä ovat vastanneet Diakonia-ammattikorkeakoulu, Vantaan seurakuntayhtymän yhteiskunnallinen työ sekä Helsingin Diakonissalaitos Kaija Tuurin toimiessa kansallisena koordinaattorina.

Cable-valmennuksen paikka yhteisötyön kentässä

Cable-valmennus on yksi yhteisötyön menetelmä³. Yhteisötyö sinällään on laaja menetelmällinen suuntaus, jonka sisällä on monenlaisia, toisistaan hyvinkin paljon eriäviä suuntauksia. Cable-valmennus on sitoutunut yhteisön kehittämisen (Community development) suuntaukseen.

Community development -suuntauksen katsotaan kuuluvan radikaaliin yhteisötyön traditioon. Radikaalin yhteisötyön keskiössä on yhteisössä harjoitettu vallankäyttö ja siitä seuraava rakenteellinen epätasa-arvo. Niiden havaitseminen nähdään muutoksen lähtökohtana. Yhteisön kehittämiseen pyritään tietoisuutta nostattavien menetelmien avulla tukien ja mahdollistaen asukkaiden omaa toimintaa (ks. esim. Popple 1995).

Miksi Roottori?

Roottori-projekti toi Cable-valmennuksen lähiötyön menetelmäksi. Roottorin tarkoituksena oli siirtää työntekijöiden kouluttamiseen käytetyn Cablen perusrakennetta asukasaktiivisuuden lisäämiseen lähiöissä. Projektin tehtävänä oli kehittää Cable-valmennuksesta malli, joka olisi sovellettavissa yhteisötyössä millä tahansa alueella. Kun aiemmin dokumentoiduissa hankkeissa ja projekteissa metodiikkaa on tarkasteltu osana työntekijän ymmärryksen avautumista suhteessa asiakkaan voimaantumista tuottaviin asioihin, oli Roottori-projektin haasteena tuottaa samanlaista oivallusta ja voimaantumista asukkaiden omaan elämään, jotta he voisivat ottaa enemmän vastuuta itsestään ja lähiympäristöstään.

Roottorin kolme työntekijää (Seija Heiskanen, Timo Kaartinen ja Sakari Selin) osallistuivat Helsingin Diakonissalaitoksen työntekijöilleen järjestämään Cable-valmennukseen. Omaan valmennukseensa liittyvänä kehittämishankkeena he suunnittelivat ensimmäisen asukkaille tarkoitettua Roottori-valmennuksen. Projektipäällikkö Kaija Tuuri puolestaan on osallistunut vastaavaan kansainväliseen valmennukseen vuosia aikaisemmin. Lisäksi hän on ollut kouluttajana vastaavissa valmennuksissa sekä kotimaassa että ulkomailla. Cable-metodiikka on kehittynyt kansainvälisessä hankkeessa, jossa hän on ollut kansallisena koordinaattorina. Tämän hankkeen myötä pilotoitiin Helsingin Diakonissalaitoksen henkilöstövalmennus sekä valmentajavalmennus, joiden kehittämisessä ja toteutuksessa Tuurilla on ollut keskeinen rooli.

Kuvio 2 kokoaa Roottoriprojektin osatekijöitä ja havainnollistaa projektin kontekstia ja tavoitteita.

Tässä arvioinnissa tarkastellaan, kuinka Roottori-projekti onnistui tavoitteissaan kehittää yhteisövalmennusmenetelmää kansalaisaktiivisuutta luovana toimintana ja tarkastellaan niitä haasteita, jotka jäivät Roottori 2:n kohdattaviksi.

³ Yhteisötyö tunnetaan myös nimellä yhdyskuntatyö.

Kuvio2: Roottorin toimintaympäristö ja osatekijät

LÄNSIMÄKI

- Seija Heiskanen
- Aluekoordinaattori ja -toimikunta (kunta)
- Hakunilan seurakunta
- 4V-projekti päättymässä
- Kansainvälinen yhdistys
- Kirjasto ja koulu

Alueelle syntyy kestävä yhteisö rakenne, joka parantaa arjen hyvinvointia

- Alueen sosiaalinen eheys vahvistuu ja viihtyvyys paranee.
- Asukkaiden sosiaaliset, taloudelliset ja terveydelliset erot kaventuvat, etniset jännitteet vähenevät.

KIVIKKO

- Sakari Selin
- Kivikko-seura
- Mikaelin seurakunta
- Lähiöprojekti
- Aluetyöryhmä (srk, kunta, kolmas sektori)

Alueen asukkaat kannustavat mukaan kansalaistoimintaan ja heidän elämäntilanteensa paranee

- Pienryhmätoiminnan aktivointi ja tukeminen – asukkaat itse ryhtyvät toimintaan.
- He kykenevät pitämään huolta itsestään ja käyttämään oikea-aikaisesti tarvitsemaansa sosiaali- ja terveyspalveluja.

VESALA

- Timo Kaartinen
- Nuorisoasiainkeskus
- Talotoimikunnat
- Lähiöprojekti
- Lähiöasema ja Symppis
- Aluetyöryhmä (srk, kunta, kolmas sektori)

Vapaaehtoisten yhteisöagenttien valmentaminen

Yhteisömetodiikan koulutus asukkaille

Pienryhmätoiminnan käynnistäminen

Kolme valmennusryhmää uusille tavoitetuille asukkaille

- Vuoden 2011 yhteensä 50 valmennettua yhteisöagenttia: valmennukset kolme ryhmää: 1 ryhmä/kesto 6 viikkoa, 2 krt/vko, 60 h.
- Asuin ympäristön sosiaalinen analyysi syvenee.
- Pienryhmät: kirjataan arjen haasteet, priorisoidaan nämä ja luodaan uusia toiminnallisia projekteja.
- Syrjäytyneimpien asukkaiden tavoittaminen ja valmennuksen saaminen.

Projektin työntekijöiden rekrytointi ja projektiorganisaation luominen

Tilat alueelta

Etsivä työ alueella

Yhteistyön käynnistyminen

Metodin esittelemisen yhteistyöverkostoille (srk, kunta, kolmas sektori)

- Neljä työntekijää – projektipäällikkö ja kolme työntekijää, joilla aluevastuut.
- Yhteisömetodiikan koulutus työntekijöille 24.8.–2.11.2010 käyty loppuun ja kehittämistehtävänä valmennusohjelman runkovalmistunut, työnohjauksen kytkeminen projektiin.
- Alueen kartoitus, verkostoituminen ja yhteistyön käynnistäminen starttiseminaari 14.9. tavoitti 42 hlö.
- Yhteisömetodiikan minivalmennukset yhteistyötahoille 17. ja 24.11. ilmoittautuneita 20 hlö.
- Viestintäsuunnitelma ja ensimmäinen tiedotustilaisuus medialle 24.11.
- Tutkimussuunnitelma valmiina 7.12. – Roottori menetelmätutkimus DIAK.

YHTEISÖMETODIN EDELLYTYSTEN LUOMISEN VAIHE 2012

Menetelmä-tutkimuksen aineiston keruu (työntekijät) Metodikehikon kuvaus

YHTEISÖMETODIN KÄYNNISTYSVAIHE 2011

Haastattelut menetelmä-tutkimusta varten 18.1.–24.2. aikana

YHTEISÖMETODIN TOTEUTUSVAIHE 2011-2012

YHTEISÖMETODIN DOKUMENTOINTI 2011-2013

YHTEISÖMETODIN VAKIINNUTTAMINEN 2011-2013

2.

Arvioinnissa käytetyt aineistot

Työntekijöiden keräämät aineistot

Roottoriprojektin työntekijät keräsivät tutkijalle tietoa järjestelmällisesti projektin alusta alkaen. Tietoa kerättiin dokumentoimalla tiimin kokoukset ja palaverit. Myös johto- ja ohjausryhmänkokouksien muistiot sekä Kaija Tuurin johto- ja ohjausryhmille laatimat Roottori-katsaukset ovat olleet tutkijan käytössä. Lisäksi arvioinnin aineistona on käytetty Kaija Tuurin heinäkuuhun 2012 päättyvää Roottori-raporttia.

Projektissa järjestetty toiminta dokumentoitiin niin ikään tarkasti. Jokaisesta järjestetystä valmennuksesta on olemassa toteutussuunnitelma (toteutussuunnitelmaesimerkki, liite 1) lukuun ottamatta sovellusta, joka järjestettiin Lähiö 2072 työntekijöille. Työntekijätiimi arvioi jokaisen toteutetun valmennuskerran. Arviointiin merkittiin läsnäolijat ja vastattiin tiettyihin jokaisessa valmennuksessa käytettyihin samoihin kysymyksiin (liite 2). Kysymyksissä arvioitiin kunkin valmennuspäivän tunnelmia, toimintoja ja vuorovaikutusta sekä pohdittiin onnistumista. Sen lisäksi jokainen työntekijä arvioi itseksensä kirjallisesti jokaisen toteutuneen pitkän valmennuskokonaisuuden (liite 3).

Valmennuksiin osallistujat puolestaan arvioivat valmennusta kokonaisuutena kirjallisesti valmennuksen lopuksi (liite 4). Arvioinnissa he antoivat palautetta valmennuksen eri osista, käytetyistä menetelmistä, puitteista ja henkilökunnan onnistumisesta. Sen lisäksi lähes jokaiseen valmennuskertaan on kuulunut kuulumiskierros sekä alussa että lopussa, jolloin valmennukseen osallistujat pystyivät

tuomaan omia tunnelmiaan esille. Työntekijät ovat kirjoittaneet näitä lausahduksia muistinvaraisesti ylös omassa yhteisessä arvioinnissaan jokaisen kerran päätteeksi. Kaksi projektityöntekijää piti myös osan aikaa kenttäpäiväkirjaa, joista laaditut tiivistelmät olivat tutkijan käytössä. Projektiasiantuntija puolestaan dokumentoi projektia valokuvaamalla sen eri vaiheita. Tutkimusaineisto koottiin tutkijaa varten sähköiseen kansioon.

Työntekijät keräsivät lisäksi aineistoa Juho Saaren johtamaan Heikoimmassa asemassa olevien hyvinvointi -tutkimukseen. He haastattelivat 26 valmennukseen osallistunutta kaksi kertaa: vuonna 2012 ja 2013. Tätä aineistoa on myös käytetty tässä arvioinnissa soveltuvin osin.

Opiskelijoiden keräämät aineistot

Roottoriprojektin eri vaiheisiin osallistui kolme Dia-konia-ammattikorkeakoulun opiskelijaa. Ville-Pekka Virtanen ja Putte Heimonen tekivät keväällä 2011 opiskeluihinsa liittyvän hankkeen Roottori-projektissa. Virtanen haastatteli hankettaan varten viisi yhteistyökumppania kysellen heidän näkemyksiään Roottorista. Heimonen puolestaan haastatteli neljää valmennukseen osallistunutta asukasta kysellen heidän kokemuksiaan valmennuksesta.

Kiira Kortelainen (2012) teki opinnäytetyön Roottorivalmennuksen merkityksestä siihen osallistuneille asukkaille. Hän haastatteli yhdeksää valmennuksen käynnystä roottorilaista. Tutkijan käytössä on ollut opiskelijoiden tekemät yhteenvedot sekä heidän litteroimansa haastattelut. Niitä on tässä arvioinnissa käytetty aineistoina.

Tutkijan keräämä aineisto

Projektissa oli kaksi tutkijaa. Projektin alkuvaiheessa, kesään 2011, tutkijana toimi Heini Kapanen.

Tärkeänä pidetään osallistujien antaman palautteen vakavasti ottamista ja sitä kautta muutokseen tähtäämistä.

Hänen siirryttyä pois Diakonia-ammattikorkeakoulun palveluksesta tutkijaksi tuli syksystä 2011 alkaen Ulla Jokela (nykyisin Siirto). Kapanen käytti Roottorin arviointisuunnitelmassa sekä alustavassa väliarvioinnissa projektityöntekijöiden kokoamaa tietoa. Hän haastatteli asiantuntijoina Helsingin Diakonissalaitoksen diakoniajohtaja Jarmo Kökköä sekä Cable-metodiikan yhtä kehittäjää ja asiantuntijaa Tony Addya. Haastattelut olivat myös arvioinnin käytössä lähinnä Cable-metodiikkaa koskevana yleisenä tietona.

Jokela puolestaan keräsi aineistoa osallistuvan havainnoinnin metodilla osallistuen yhteen pitkään valmennukseen sekä yhteen lyhytvalmennukseen. Lisäksi hän vieraili havainnoimassa Roottorivalmennuksen käyneiden perustamissa toiminnoissa: Vesalan ja Kivenkolon asukaskahviloissa sekä roottorilaisten toimintaryhmässä Kontulan Lähiöasemalla. Vain Länsimäen kirjastolla syksyllä 2012 alkanutta ryhmää hän ei käynyt havainnoimassa. Jokela niin ikään teki kolme fokusryhmähaastattelua samoilla kysymyksillä kuin opiskelija Kortelainen teki haastattelunsa. Haastattelukutsun esittivät Roottorin työntekijät tai tutkija itse. Haastatteluihin pääsivät kaikki ne, joihin saatiin yhteys ja jotka halusivat antaa haastattelun. Lisäksi kaksi asukasaktiivia haastateltiin erikseen, toinen heistä kahdesti.

Arviointia varten on haastateltu myös Roottorin työntekijät, kehitysjohtaja Liisa Björklund, tiimivalmentaja Tuula Wallenius sekä kaksi yhteistyökumppania. Lisäksi sähköpostin välityksellä haastattelukysymyksiin vastasi kaksi yhteistyökumppania. Sekä ohjaus- että johtoryhmälle lähetettiin myös kysely Roottorin toiminnasta. Yksi ohjausryhmän

jäsen ja kaksi johtoryhmän jäsentä vastasi kyselyyn. On huomattava, että osa ko. henkilöistä tuli haastatelluksi muussa roolissa, joten erillistä kyselyvastusta ei siten ohjaus- tai johtoryhmän jäsenyydestä välttämättä tullut.

Roottori 1 vaiheessa pystyttiin mallintamaan valmennus, mutta sen juurruttaminen pääsi vasta alkuun. Tämän vuoksi tilastollista vaikuttavuutta ei ole mahdollista arvioida.

Arvioinnin lähestymistapa

Arviointia lähestytään postmodernin kriittisen reflektion avulla. Siinä keskiössä on vallankäyttö, joka ilmenee niin ruohonjuuritason kohtaamisissa työntekijöiden ja asukkaiden välillä kuin yhteiskunnan erilaisissa rakenteissakin. Sen avulla pyritään tunnistamaan vallankäyttöä ja syrjäyttäviä valtaasetelmia ja tähdätään muutokseen. Postmodernin kriittisen reflektion avulla nostetaan esille hiljaista tietoa. Kontekstin merkitys nousee keskeiseksi. (Fook 2002; Healy 2000, 2005.) Kriittisen reflektion voidaan ymmärtää olevan sellaista pohdintaa, joka mahdollistaa toiminnan taustaoletusten sosiaalisen rajoittavuuden ymmärtämisen. Ymmärtämistä seuraa uusi pohdinta, jonka tarkoituksena on löytää uusia, ihmisiä valtaistavampia ajatustapoja ja käytänteitä. (Fook 2005, 5.)

Keskeinen näkökulma kriittisessä reflektiossa on arkielämän prosesseja tarkastelemalla tuotettu reflektio (Yliruka 2006, 126), mikä arvioinnissa nousee keskeiseksi kuvattaessa valmennuksen toteutumista. Reflektion välityksellä toimijoiden on mahdollista



tulla tietoisesti hiljaisesta ymmärryksestään (Schön 1983, 282). Postmodernia kriittistä reflektiota on käytetty erityisesti työntekijän reflektiona arkisesta työstään. Tässä väliarvioinnissa käytetään apuvälineenä sekä asukkaiden että työntekijöiden reflektioita toteutetusta toiminnasta. Roottori-projektin prosessi pitää sisällään jatkuvaa pohdintaa toteutetusta. Tärkeänä pidetään osallistujien antaman palautteen vakavasti ottamista ja sitä kautta muutokseen tähtäämistä.

3.

Yhteisövalmennuksen mallintaminen

Mallintamisen prosessi

Yhtenä keskeisenä tavoitteena Roottori-projektissa oli mallintaa Cable-valmennus käytettäväksi yhteisöllisessä työssä asuinalueella. Cablea on menestyksekkäästi sovellettu asukastyötä tekevien työntekijöiden parissa. Roottorisovellus on pyrkinyt kehittämään mallin, jota on mahdollista käyttää asukasaktiivisuuden lisäämiseen millä tahansa asuinalueella.

Mallinnuksen muotoja on haettu järjestämällä viisi asukkaille suunnattua valmennusta ja neljä yhteistyökumppaneille ja asukasaktiiveille suunnattua lyhytvalmennusta. Näistä ensimmäinen oli lyhytversio valmennuksesta, jossa alueen yhteistyökumppaneille esiteltiin valmennusta. Projektin lopussa syyskaudella 2012 järjestettiin vielä kaksi valmennusta yhteistyökumppaneiden kanssa heidän tiloissaan. Ensimmäinen järjestettiin yhteistyössä Helsingin Mikaelin seurakunnan vapaaehtoistyön kanssa. Siinä sovellettiin pitkän valmennuksen

runkoa. Toinen järjestettiin Hakunilan seurakunnassa Länsimäen alueella vertaisryhmien vastuunkantajille. Siinä puolestaan sovellettiin valmennusta rohkeammin juuri ryhmänohjauksen tarpeisiin. Viimeinen projektin aikana järjestetty valmennus toteutettiin Aalto-yliopiston ja Lähiö 2072-hankkeen kanssa.

Mallintaminen syntyi pitkällisen kehittelytyön tuloksena. Kehittely vaati viiden pitkän valmennuksen toteuttamisen. Jokaisessa seuraavassa valmennuksessa testattiin edellisestä valmennuksesta nousseita huomioita ja parannusehdotuksia. Samalla laajennettiin ja luotiin vaihtoehtoja erilaisten teemojen käsittelylle. Lisäksi mallista synnytettiin niin kutsuttu lyhytvalmennus, jonka avulla on mahdollista saada käsitys valmennuskokonaisuudesta tiivistetyssä muodossa. Lopputuloksena on tarkoitettu synnyttää Internet-pohjainen manuaali, jonka pohjalta valmennuksia on mahdollista käynnistää myös muualla.

Valmennuksen mallintaminen syntyi valmennusprosesseissa, joita seuraavassa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin. Samalla syntyy tietoa valmennuksen vaikuttavuudesta. Lopuksi esitetään mallin tämänhetkinen vaihe. Kokonaiskuvan saaminen valmennusprosessista on mahdollista tutustumalla liitteenä 1 olevaan esimerkkiin valmennusohjelmasta.

Valmennuksia edelsi edellytysten luomisen vaihe. Tämä tarkoitti sitä, että työntekijät hankkivat ensin itselleen Cable-metodiikan tuntemusta käymällä itse läpi valmennuksen. Seuraavassa vaiheessa he jalkautuivat ja verkostoituivat alueella sekä viranomaisten että epävirallisten verkostojen kanssa. Tulevista valmennuksista kerrottiin niin alueen työntekijöille kuin jalkautumisessa kohdatuille asukkaillekin. Samaan aikaan työntekijät alkoivat tehdä alueesta sosiaalista analyysiä, jolloin alue alkoi tulla tutuksi tilastojen, historian, maantieteen, yhteisöjen yms. kautta.

Osallistujat lähtivät pääasiassa vetäjien etukäteen valitsemiin kohteisiin, joissa he havainnoivat tilanteita kaikilla aisteillaan.

Valmennuksen aloittaminen ja puitteet

Valmennukseen tultiin pääasiassa kolmea reittiä: työntekijöiden omien, yhteistyökumppaneiden sekä aiemmin valmennuksen käyneiden kontaktien kautta. Roottorin työntekijät kutsuivat eri tilanteissa tapaamiaan ihmisiä mukaan valmennukseen. Erityisesti aluksi valmennukseen tultiin yhteistyökumppaneiden lähettämänä, myöhemmin myös aiemmin valmennettujen kutsusta. Haastatteluaineistossa esille nousivat seurakuntien (Helsingin Mikaelin seurakunta ja Vantaan Hakunilan seurakunta) diakoniatyöntekijät, sosiaalityöntekijöistä erityisesti Länsimäen sosiaalityöntekijä sekä Hakunila-Länsimäki työttömien yhdistyksen toiminnanohjaaja yhteistyökumppaneina, jotka lähettivät useita asukkaita valmennukseen.

Aiemmin valmennuksen käyneiden tuomien osuus uusista valmennetuista luonnollisesti kasvoi sitä mukaa, kun uusia valmennuksia järjestettiin. Valmennuksen käyneet asukkaat kertoivat, että ”ihmisiä olisi tulossa, mutta monet eivät uskalla tulla”. Ihmisten pelot näkyivät heidän mukaansa esimerkiksi siinä, että yhteiset sopimukset Roottoriin menemisestä peruuntuivat tai ihmiset eivät vain ilmaantuneet sovittuihin tapaamisiin. Haastateltujen joukossa olikin eri näkemyksiä siitä oliko parempi, että kutsujana Roottoriin toimi toinen asukas vai viranomainen. Jotkut asukkaat olivat sitä mieltä, että kun viranomainen kutsuu Roottoriin, vaikuttaa se vakavasti otettavammalta. Toisaalta taas esiintyi mielipiteitä siitä, että on parempi, kun vertainen kutsuu. Yhteistyökumppanien haastattelun perusteella on mahdollista havaita, että kutsun painoarvoa

lisäsi se, jos useampi asukkaaseen yhteydessä oleva taho kannusti hakeutumaan valmennukseen. Jotkut yhteistyökumppanit neuvottelivat keskenään, keille valmennusta kannattaisi mainostaa. Valmennukseen haluavat haastateltiin etukäteen, jotta he saisivat käsityksen siitä, mihin ovat sitoutumassa. Haastattelu ei ollut kuitenkaan edellytys valmennukseen osallistumiselle.

Roottorin pitkä perusvalmennus koostui kahdestatoista neljän ja puolen tunnin jaksosta (ks. liite 1). Sen lisäksi valmennukseen liittyi normaalisti tutustumiskäynti sekä arviointi valmennuksen päätyttyä. Valmennuskerrat olivat kahdesti viikossa kuuden viikon ajan, yhteensä 60 tuntia. Valmennuksen sisältö jakaantui karkeasti kolmeen osaan. Ensimmäisessä neljä kokoontumiskertaa sisältävässä osassa osallistujat tekivät identiteettityötä käsittelemällä omaa elämäntarinaansa siitä, miksi he ovat juuri siinä kohtaa elämässään. Samalla he tiedostavat omia arvojaan, kulttuuriaan ja omia yhteisöjään. Elämänhistorian työstämisen aikana tutustuttiin myös toisiin valmennuksessa oleviin erisisältöisissä pienryhmä- ja parityöskentelyissä. Savityöskentely päätti oman elämäntarinatyöskentelyn.

Toisessa vaiheessa siirryttiin ympäristön havainnointiin. Osallistujat lähtivät pääasiassa vetäjien etukäteen valitsemiin kohteisiin, joissa he havainnoivat tilanteita kaikilla aisteillaan. Poikkeuksena tästä olivat työntekijöille ja asukasaktiivisteille suunnatut lyhytvalmennukset, joissa havainnointialueen voi määritellä itse. Lyhytvalmennuksissa havainnointi tehtiin tapaamiskertojen välissä välitehtävänä. Havainnot koostuivat näkemisen ja kuulemisen lisäksi myös niistä hajuista, mauista ja tuntemuksista,

joita ympäristöstä oli mahdollista havaita. Kaikkien aistien käyttöön ottaminen laajensi havainnoijan käsitystä siitä, mitä ympärillä tapahtui. Havainnointi työstämiseen kesti neljä kertaa, joista viimeinen liittyi savitöiden viimeistelyyn. Samalla siirryttiin menetelmän kolmanteen vaiheeseen, joka auttoi osallistujia hahmottamaan omaa paikkaansa yhteiskunnassa. Kyseessä oli siis sosiaalisen analyysin tekeminen. Asukasvalmennuksissa loput kerrat käytettiin eri tavoin ryhmätunteen vahvistamiseen, tulevan toiminnan ideointiin ja valmennuksen arviointiin. Sen sijaan työntekijä- ja asukasaktivistivalmennukseen (lyhytvalmennus) oli Cable-esikuvan mukaisesti vahvemmin liitetty mukaan kehityshankkeen tekeminen. Kehityshankkeessa osallistuja voi yksin tai yhdessä muiden kanssa miettiä, mitä hän omalla työ- tai asuinalueellaan voisi toteuttaa. Ideat nousivat havainnoinnista ja siihen liittyneestä sosiaalisesta analyysistä.

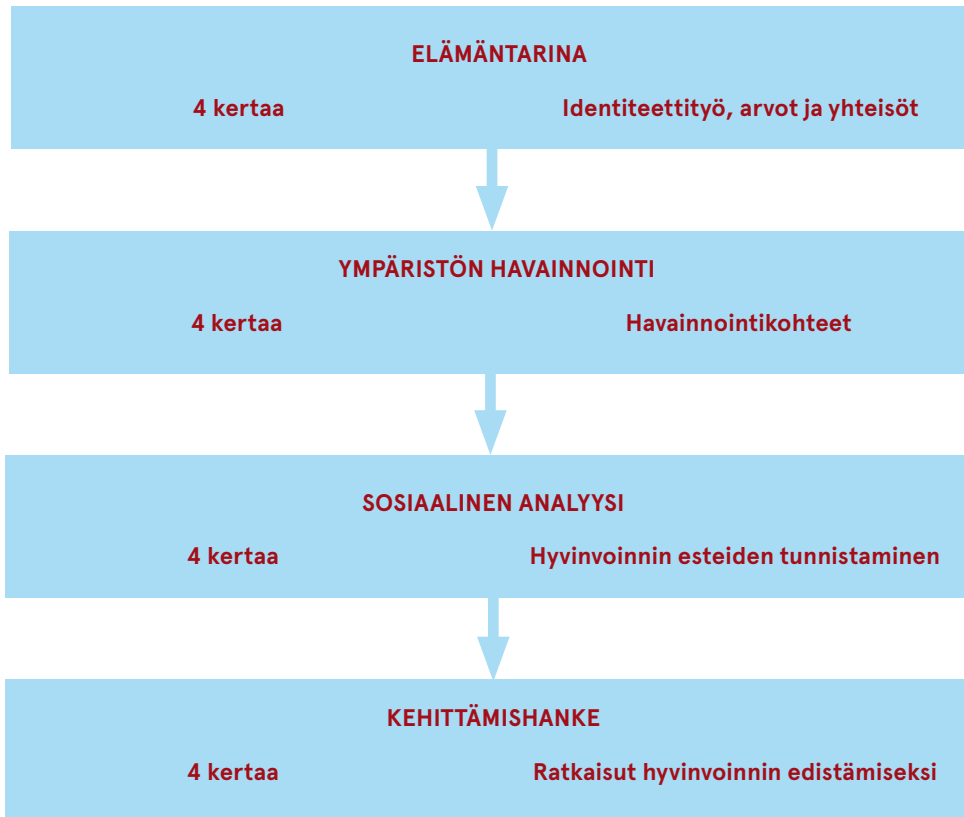
Aikaisemmin valmennuksen käyneitä ja paraikaa valmennuksessa olevia ryhmytettiin yhteen kutsumalla aiemmin valmennuksen käyneitä mukaan prosessin valikoituihin vaiheisiin. Tutustumiseen antoivat mahdollisuuksia myös valmennukseen kuulumattomat tapahtumat, joihin kaikkia roottorilaisia kutsuttiin, esimerkiksi tutustumiskäynnit ja retket. Roottorilaisilla oli mahdollisuus saada myös valmennuksen aikana tehtyjä savitöitä näytteille. Töitä esiteltiin alueiden kirjastoissa (Kontula, Länsimäki), Helsingin Diakonissalaitoksen näyttelyssä sekä Kampin palvelukeskuksessa.

Valmennusprosessi oli kuitenkin ensisijassa vasta käynnistysvaihe asukkaiden omille projekteille. Kun työntekijöiden Cable-valmennuksessa Diakonissalaitoksella osallistujat suunnittelivat ja toteuttivat kehittämishankkeen (Kylmä ym. 2011; Valve 2011), liittyi Roottoriin puolestaan ajatus siitä, että asukkaat innostuvat toteuttamaan omia ideoitaan asuinalueella. Valmennuksen tarkoituksena oli auttaa asukkaita näkemään omat mahdollisuutensa

ja voimavaransa toimia oman asuinalueen ja oman elämäntilanteen parantamiseksi. Kehittämishankkeen ajatus oli valmennuksessa mukana vahvemmin ensimmäisten valmennusten aikana. Asukasvalmennuksen kohdalla ei kuitenkaan onnistuttu löytämään vielä niitä keinoja, joilla tähän vaiheeseen olisi laajamittaisemmin päästy. Syynä saattaa olla prosessien hitaus, epärealistiset odotukset kehittämishankkeiden toteutusmahdollisuuksista, pitkään työelämästä syrjässä olevien taitojen puute tai työntekijöiden näyn puute siitä, kuinka ne olisivat toteutettavissa. Osa osallistujista perusti kuitenkin kohtaamispaikkoja eri puolille projektialuetta. Näitä hankkeita esitellään tässä arvioinnissa myöhemmin.



Kuvio 3: Pitkän valmennuksen perusrakenne



Lähde: Liisa Björklund 2012

Valmennukset tilastojen valossa

Ensimmäinen valmennus pidettiin 18.1.–24.2.2011. Siihen haastateltiin kahtakymmentä henkilöä, joista aloitti 13 henkilöä ja joista kahdeksan jatkoi loppuun asti. Kolme poissääneistä jättäytyi pois ensimmäisen kerran ja kaksi toisen kerran jälkeen. Haastatelluista viisi oli maahanmuuttajataustaista. Heistä yksi osallistui valmennukseen. Yksi osallistuneista oli mies, loput naisia. Yleisesti ottaen osallistujat osallistuivat aktiivisesti valmennukseen. Kaksi osallistui jokaiseen valmennuskertaan. Eniten poissaoloja eli kolme poissaoloa oli sosiaalista analyysia tehtäessä.

Yksi henkilö oli poissa valmennuksesta neljä perättäistä kertaa.

Toinen valmennus pidettiin 5.4.–19.5.2011 ja sen aloitti 11 henkilöä 23 haastatellusta. Haastatelluista viisi oli miehiä, joista kolme aloitti valmennuksen. Ensimmäisessä valmennuksessa olleet olivat kutsuneet neljä haastatelluista, joista lopulta vain yksi aloitti. Maahanmuuttajataustaisia haastatelluista oli kuusi, mutta heistä valmennuksen aloitti vain yksi. Edellisen valmennuksen käyneitä osallistui valikoi-tuihin osiin vaihtelevasti. Tässäkin valmennuksessa sosiaalinen analyysi osoittautui kohdaksi, josta oltiin eniten poissa: yhteensä seitsemän henkilöä oli

poissa kyseisenä päivänä. Kaksi henkilöä oli poissa kumpikin kahdeksan kertaa viidestätoista järjestetystä kerrasta⁴. Yksi osallistui jokaiseen valmennuskertaan

Kolmas valmennus pidettiin 20.9.–3.11.2011. Haastatellusta 18 henkilöstä valmennuksen aloitti yhdeksän henkilöä, joista yksi oli läsnä joka kerta. Yksi osallistuja keskeytti valmennuksen viidennen kerran jälkeen. Haastatelluista kuusi oli edellisten valmennettavien tuomaa. Heistä kolme aloitti valmennuksen. Yksi haastatelluista oli maahan-

muuttajataustainen, mutta hän ei aloittanut valmennusta. Yksi osallistuja oli poissa viisi kertaa. Eniten poissaoloja oli havainnoinnin purkupäivänä (viisi poissa), sosiaalisesta analyysistä (viisi poissa) sekä Ihmisoikeuspäiviltä (kummastakin päivästä viisi poissa). Ihmisoikeuspäivät eivät kuitenkaan varsinaisesti kuuluneet perusvalmennukseen.

Neljäs valmennus pidettiin 17.1.–23.2.2012. Valmennukseen haastateltiin 24 asukasta, joista 14 henkilöä aloitti valmennuksen, mutta yhdeksän suoritti valmennuksen loppuun. Haastatelluista

Taulukko 1: Valmennukseen osallistuneet

Valmennus	Haastatellut	Aloittaneet		Todistuksen saaneet		Kaikki todistuksen saaneet
		Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	
1. pitkä	20	4	9	1	7	8
2. pitkä	23	3	8	3	8	11
3. pitkä	18	4	5	3	5	8
4. pitkä	24	7	7	4	5	9
5. pitkä	13		5		5	5
Pitkät yhteensä	98	18	34	11	30	41
1. lyhyt (esittely)		1	11	1	7	8
2. lyhyt (Kivikko)			6		3	3
3. lyhyt		1	12	1	11	12
4. lyhyt		2	9	2	8	10
Lyhyet yhteensä		4	38	4	29	33
Mikael		2	10	1	10	11
Länsimäki			6		6	6
Aalto		1	10	1	8 ⁵	9

⁴ Valmennuksen 12 kerran lisäksi tässä kohtaa mukaan laskettiin myös muut valmennusryhmälle ja aiemmin valmennetuille järjestetyt tapaamiset, jotka sisältyivät kakkosryhmän valmennusaikaan.

⁵ Lähiö 2072 osallistujat eivät saaneet todistuksia, ilmoitettu lukumäärä on valmennukseen loppuun asti osallistuneiden määrä. Mukana oli neljä pitkän valmennuksen käynnystä asukasta, joista kaksi lopetti kesken.

Yhteensä pitkän valmennuksen on käynyt loppuun 41 henkilöä.

neljä oli maahanmuuttajataustaista. Heistä vain yksi aloitti ja hänkin keskeytti. Haastatelluista seitsemän oli edellisten valmennettujen tuomia. Heistä kuusi aloitti valmennuksen. Yksi osallistuja keskeytti valmennuksen ensimmäisen kerran jälkeen, kaksi kävi kerran paikalla valmennuksen alkupuolella ja neljäs keskeytti saatuaan töitä. Viides lopetti valmennuksen puolivälissä. Yksi kerran käyneistä oli maahanmuuttaja. Kolme valmennuksen käyneistä oli paikalla joka kerta. Eniten poissaoloja oli havainnoinnista, josta oli neljä poissaolijaa.

Viidenteen valmennukseen, joka pidettiin 3.5.–12.6.2012, haastateltiin 13 asukasta. Heistä kaksi oli maahanmuuttajaa. Kumpikaan ei kuitenkaan aloittanut valmennusta, vaikka toinen ottikin yhteyttä neljännellä kerralla ja olisi silloin halunnut liittyä mukaan. Valmennuksen aloitti ja kävi loppuun viisi henkilöä.

Yhteensä pitkän valmennuksen on käynyt loppuun 41 henkilöä. Tämä lisäksi valmennusta on järjestetty lyhytvalmennuksena (14 h) alueen toimijoille ja yhteistyökumppaneille. Ensimmäisessä valmennuksessa oli 8 henkilöä. Monikulttuuriselle ryhmälle on samoin järjestetty lyhytvalmennus (15 h), jonka kuudesta aloittaneesta kolme kävi valmennuksen loppuun. Roottorityöntekijöillä oli parinaan pitkän valmennuksen käynyt maahanmuuttajataustainen apuohjaaja. Keväällä 2012 järjestettiin näiden lisäksi kaksi lyhytvalmennusta.

Valmennuksista kerätyn tilastollisen aineiston perusteella on mahdollista päätellä, että valmennuksesta alustavasti kiinnostuneita oli huomattavasti enemmän kuin lopulta osallistujia oli. Osa haastatelluista oli työntekijän kertomuksen mukaan jäänyt

pois siitä syystä, että he saivat töitä, työharjoittelutai koulutuspaikan. Joillakin oli ongelmia lastenhoidon järjestämisessä. Osa haastatelluista jäi vain tulematta valmennukseen. Huomio kiinnittyy myös haastateltujen ja mukana olleiden maahanmuuttajien määrän epäsuhtaan. Maahanmuuttajilla näyttää kuitenkin olevan kynnystä tulla valtaväestön kanssa samaan valmennukseen.

Huomattavaa on myös se, että sitoutuminen koko valmennusprosessiin oli vaihtelevaa. Työntekijät olivat tehneet päätöksen, että mukaan otetaan viimeistään kolmannella kerralla mukaan päässyt. Sen jälkeen mukaan pyrkijöitä ohjataan seuraaviin valmennuksiin. Sen sijaan samanlaista päätöstä ei ole tehty, mikäli joku osallistuja on poissa useita kertoja, esimerkiksi neljä kertaa peräkkäin, kuten tapahtui ensimmäisen valmennuksen kohdalla; kahdeksan eri kertaa, kuten kahdella toisessa valmennuksessa tai viisi eri kertaa, kuten kolmannessa valmennuksessa. On oletettavaa, että työntekijät ovat päätyneet joustamaan osallistujien kohdalla, sillä monella heistä on haasteellinen elämäntilanne. Joka tapauksessa on haasteellista saada valmennuksen kokonaisuus haltuun, mikäli poissaoloja on paljon. Osassa poissaoloja ne oli mahdollista korvata jollain muulla aktiviteetilla tai korvaavalla kerralla. Esimerkiksi neljännen valmennuksen kohdalla työntekijätiimi päätyi järjestämään ylimääräisen kerran elämäkertyöskentelystä poissaolleille. Samanlaista korvaavaa kertaa ei kuitenkaan järjestetty esimerkiksi havainnoinnista poissaolleille.

Huomattavaa on myös, että poissaoloja oli keskimääräistä enemmän havainnoinnin ja sosiaalisen analyysin kohdalla. Havainnoinnista poissaolo voi

Osallistujien ikä vaihteli parikymppisestä vanhuuseläkeläiseen.

johtua esimerkiksi siitä, että osallistujat kokivat arkuutta lähteä tekemään havaintoja lähiympäristöön tai jopa oman asuinalueensa ulkopuolelle. Keinoja havainnointiin lähtemisen kynnyksen ylittämiseksi tulisikin jatkossa pohtia. Toinen kriittinen kohta oli sosiaalinen analyysi. Käsitteenä sosiaalinen analyysi voi olla sellainen, joka on vaikea, siksi sille tulisikin löytää asukkaita lähempänä oleva käsite.

Vaihtelevan osallistujamäärän voi olettaa vaihtaneen myös valmennusryhmän dynamiikkaan. Enemmän poissaolleet jäivät automaattisesti muille vieraammiksi ja samalla poissaollut voi kokea ryhmän menneen yhdessä eteenpäin hänen poissaolonsa aikana niin, ettei hän enää pääse siihen mukaan. Voi myös kysyä, tapahtuuko sellaisessa ihmisessä, joka ei osallistu valmennuksen keskeisiin elementteihin, muutosta. Toisaalta työntekijät kertoivat halunneensa rohkaista niitä henkilöitä, joilla vaikutti olevan vaikeata sitoutua esimerkiksi psyykkisten vaikeuksien takia. Heille haluttiin antaa viesti siitä, että he ovat tervetulleita aina, kun jaksavat.

Valmennukseen osallistujat

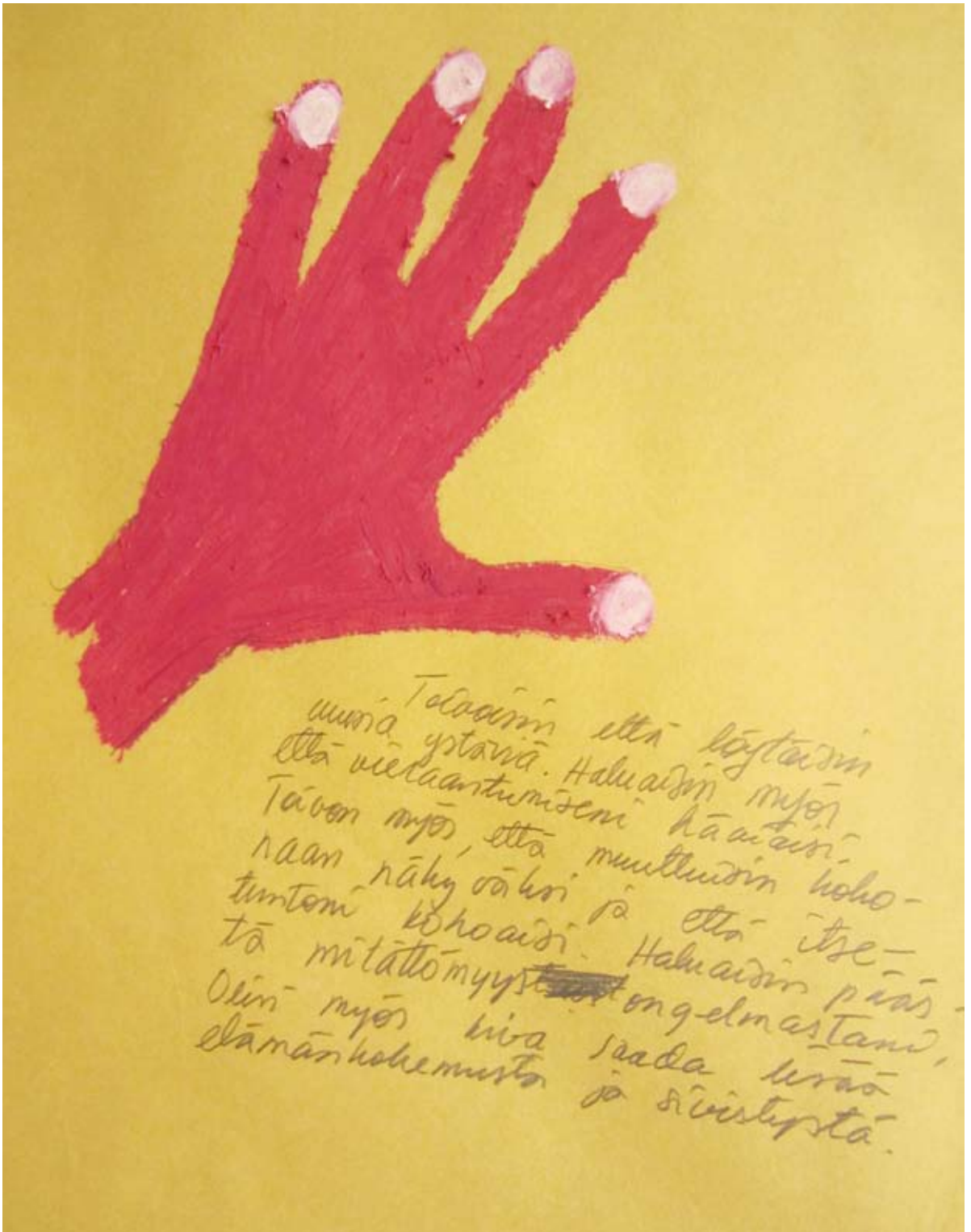
Valmennukseen osallistujista ei kerätty systemaattista tietoa. Osallistujat kertoivat kuitenkin prosessin aikana itsestään paitsi elämäntarinan kertomisen yhteydessä myös muissa tilanteissa. Lisäksi Itä-Suomen yliopiston hyvinvointisosiologian professori Juho Saaren toteuttamaan subjektiivisen hyvinvoinnin vaikuttavuustutkimukseen osallistuneet roottorilaiset antoivat itsestään enemmän henkilötietoja. Koska kaikki valmennuksen käyneet eivät tähän tutkimukseen osallistuneet, on vaikea

tehdä tutkimuksen kriteerit täyttävää profiilikuvasta osallistujista. Sen sijaan projektin työntekijät hahmottivat valmennuksiin osallistujat omien havaintojensa mukaan kolmeen eri ryhmään kuuluvaksi (Roottorikatsaus/Johtoryhmä 2.11.2011.), jotka esitellään seuraavassa.

Ensimmäisen ryhmän muodostivat työttömät, joilla oli halu etsiä koulutukseen tai työhön. Osa heistä oli ollut kotona jo vuosia. Nämä ihmiset osin hakeutuivatkin kursseille, koulutukseen, työhön tai työharjoitteluun projektin aikana. Niihin hakeutuminen oli myös yksi syy siihen, miksi valmennus keskeytyi tai jo valmennukseen tulossa ollut asukas joutui perumaan osallistumisensa. Tämä ryhmä oli myös kaikista hyväkuntoisinta. Toisaalta tästä ryhmästä välittyi myös uutisia epäonnistuneista ratkaisuista: työpaikasta, johon henkilö ei soveltunutkaan tai koulutuksesta, johon osallistuminen osoittautuikin mahdottomaksi, kun taloudellinen tilanne muuttui epävarmaksi.

Toinen ryhmä muodostui vapaaehtoistoimintaan haluavista. Nämä henkilöt olivat joko eläköityneitä vanhuuden tai työkyvyttömyyden vuoksi tai halusivat muuten mahdollista työtä tai koulutusta odotellessaan osallistua lähiyhteisönsä auttamiseen. Tässä ryhmässä oli myös paljon entuudestaan aktiivisia, toisaalta ryhmästä löytyi myös niitä, jotka eivät olleet löytäneet itselleen mitään toimintaa eläkkeelle tai työttömäksi jäätyään. Vapaaehtoistoiminta tarjosi myös pitkään työttöminä olleille mahdollisuuden sitoutua rajatuksi ajaksi toimintaan ja siten totuttua säännölliseen elämänrytmiin.

Kolmanteen ryhmään kuuluivat eri tavoin alas painetut, joilla oli myös vaikeuksia oman elämänhal-



Odotuksia valmennuksen suhteen.

Osa koki vahvasti, että elämäntarinan kertominen auttoi jäsentämään omaa elämää ja lisäsi ymmärrystä.

linnan kanssa. Heidän toimintakykynsä, terveytensä tai jaksamisensa oli rajallista, joten heidän kohdallaan riittäviä tavoitteita valmennuksessa olivat voimaantuminen ja elämäntilanteen selkiytyminen. Tässä ryhmässä oli myös eniten niitä, jotka keskeytivät valmennuksen tai jotka kävivät valmennuksessa epäsäännöllisesti. Työntekijät arvioivat, että jokaista ryhmää oli valmennukseen osallistuneista noin kolmannes.

On todettava, että kaikissa edellä mainituissa ryhmissä oli myös eri lailla koulutettuja ihmisiä. Koulutustaso vaihteli pelkästään peruskoulutuksen käyneistä korkeakoulutettuihin. Osallistujien ikä vaihteli parikymppisestä vanhuuseläkeläiseen. Päätteet ja mielenterveydelliset syyt näyttäytyivät keskusteluissa keskeisiksi tekijöiksi, jotka olivat työntäneet kyseiset asukkaat työelämän ulkopuolelle.

Hyvinvointitutkimukseen osallistuneista roottorilaisista (N 26) 2/3 oli käynyt ammatillisen tai opistotason koulutuksen ja 1/3 kansa- tai peruskoulun. Lähes kaikki olivat olleet elämänsä aikana parisuhteessa. Asunnottomina heistä oli jossain elämänsä vaiheessa ollut lähes neljännes. Yli puolet heistä oli eläkkeellä, vajaa kolmasosa eli työttömyysturvalla ja toinen vajaa kolmasosa toimeentulotuella. Haastatteluista yli puolet oli ollut päihde- tai psykiatrisessa hoidossa. Tutkimuksen perusteella on mahdollista vetää se johtopäätös, että monet roottorilaiset ovat eläneet läpi vaikeitakin kokemuksia, jotka heijastuvat nykyiseen tilanteeseen. On kuitenkin todettava, että haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista eivätkä kaikki halunneet osallistua tutkimukseen. Siksi sen avulla saadut tiedot osallistujista ovat vain

suuntaa-antavia. Esimerkiksi alle 40-vuotiaiden roottorilaisten tilanne puuttuu kokonaan.

Elämäntarinan käsittely

Elämäntarinan työstämisen keskeinen idea on tulla tietoiseksi eri elämänvaiheisiin liittyvistä sosiaalisista suhteista, omaan elämäntapaan, sosioekonomiseen asemaan ja valintoihin liittyvistä seikoista sekä arvoihin liittyvistä valinnoista ja traditioista. (ks. Valve 2005, 171–172.) Pitkään valmennukseen osallistujien kokemukset elämäntarinan kertomisesta vaihtelivat. Moni valmennetuista koki palautteessaan ja haastatteluissa elämäntarinan mieleenpainuvimpana kokemuksena koko valmennuksesta. Toisille se oli parasta, toisille raskainta antia valmennuksessa. Eräs haastateltu kiteyttää elämäntarinan kertomisen ilmapiiriä: ”me puhuttiin kipeistäkin asioista ja sitten oli semmonen kunnioitus, että toinen toistaan kohtaan, että kukaan ei pyrkinyt tulemaan tai menemään toisen persoonan päälle, vaan oltiin aidosti ja vilpittömästi siinä omalla paikalla ja kuunneltiin ja oltiin kiinnostuneita siitä, mitä toinen sano, mitä hänellä oli kerrottavana.” Osa koki vahvasti, että elämäntarinan kertominen auttoi jäsentämään omaa elämää ja lisäsi ymmärrystä. Yhden valmennettavan sanoin: ”avasi valmennettaville kanavan sanoittaa oman tarinan merkitystä nykyyhetkeen sekä tuoda esiin ehkä jo itsellekin piiloon jääneitä kykyjä ja ominaisuuksia”.

Joillekin se taas oli koko valmennuksen rankin kohta, minkä takia joku ehdottikin, että se jätettäisiin valmennuksesta pois. Joku meinasi jättää valmennuksen kesken tässä kohtaa. Roottorin työn-

tekijöille tehdyssä haastattelussa ilmeni, että osa oli käynyt lopettamiskeskusteluja työntekijän kanssa juuri elämäntarinan työstämisen jälkeen. Keskustelu työntekijän kanssa kuitenkin auttoi osallistujaa jatkamaan valmennusta.

Elämäntarinan työstäminen antoi myös mahdollisuuden kuulla toisten elämäntarinoista, sillä tarinoiden jakaminen käytiin työntekijän johdolla pienryhmissä. Pienryhmässä tarinan kertominen oli palautteen mukaan myös vapautuneempaa kuin isossa perusr ryhmässä. Toisten kertomuksiin oli mahdollista samastua ja kokea vertaisuutta. Niiden kuunteleminen avasi perspektiiviä toisten ihmisten elämään ja kokemuksiin. Osalle oli helpottavaa kuulla, että toisillakin on elämässä ollut vaikeuksia; joillekin kokemus taas oli ahdistusta lisäävä. Myös palaute siitä, että omat elämäntarinat ovat olleet vaikeita, toi monelle haastattelulle kokemusta ymmärrettäviksi tulemisesta. Tarinoiden kuuleminen jo

sinänsä oli erään osallistujan mielestä kiinnostavaa ja koskettavaa.

Tarinoiden kertominen ja kuunteleminen yhdisti myös ryhmäläisiä. Yhteinen pienryhmässä keskustelu toi myös sellaista luottamusta, joka rohkaisi itseä avautumaan. Joku jäikin pohtimaan jälkepäin, että avautuiko hän liikaa, toinen, että olisiko kertonut myöhemmin enemmän. Toisaalta ryhmissä oli myös henkilöitä, jotka eivät avautuneet elämän perustietoja enempää.

Haastatteluissa korostui kokemus siitä, että valmennuksessa moni koki tulleen kuulluksi ensimmäistä kertaa elämässään. Tämä käsitys vahvistui myös vapaamuotoisissa keskusteluissa tutkijan ja asukkaiden välillä. Näissä keskusteluissa kävi myös ilmi, että monilla asukkailla oli kokemusta keskusteluista esimerkiksi mielenterveystoimistossa. Vertaisuuden kokemus ja työntekijöiden tasavertainen asettuminen tilanteisiin näyttää vahvistaneen



Savutyöt valmiina näyttelyyn.

osallistujien positiivista kokemusta elämäntarinarhythmistä. Toisaalta ne, jotka eivät uskaltaneet tässä vaiheessa antamaan mitään itsestään, näyttävät saaneen tästä työskentelystä aika vähän.

Roottori-projektissa elämäntarinan työstäminen tekee haasteelliseksi se, että osallistujat tulivat monenlaisista ja osin hyvin vaikeistakin elämäntarinoista ja -tilanteista. Oman elämäntarinan käsittely saattoi olla vierasta tai siihen liittyä seikkoja, joista ei ole uskaltanut puhua kenellekään. Elämäntarinan käsittelyn vaikeus näkyi siinä, että yksi mielti valmennuksen lopettamista, toinen kuvaili käytyä keskustelua, pitäisikö elämäntarinan käsittelyn olla lainkaan osana valmennusta ja kolmas pohti sitä, olisiko kertonut tarinastaan eri asiat myöhemmin, kun luottamus ryhmään oli syntynyt. Toisten kertomat tarinat avasivat myös tietoisuutta siitä, miten monenlaisia elämäntarinoita ihmisillä voi olla ja ymmärrystä siihen, miten nämä kokemukset ihmiseen vaikuttavat. Elämäntarinat toimivat myös peileinä omalle elämäntarinalle ja päinvastoin.

Elämäntarinat käsiteltiin valmennuksessa myös sijoittamalla eri tarinat sukupolviteoriaan (Roos 1987), jolloin kukin osallistuja voi hahmottaa isommasta viitekehystä käsin, mihin sukupolveen hän kuuluu. Työskentely tapahtui osin toiminnallisin menetelmin kollaaseja tekemällä, osin keskustellen. Oman historian kanssa työskentelyn päätti savitöiden tekeminen. Kaikissa ryhmissä suurin osa osallistujista intoutui mukaan työskentelyyn, vaikka jotkut aluksi epäröivät: ”Melko uutta ja haastavaa, ensin jännitystä etukäteen ja aloittaessa. Joka muuttui keskittyneeksi & rentouttavaksi luomiseksi vailla suurta painetta”. Savitöiden tekeminen toi myös virkistävää vaihtelua, joka rentoutti. Kaikki eivät kuitenkaan kokeneet niiden tekemistä omakseen. Joka tapauksessa savityöt jatkoivat elämäntarinan synnyttämää identiteettiä työskentelyä luovalla tavalla, joka täydensi muita menetelmiä.

Kun työntekijöille suunnatussa valmennuksessa painopiste on todellisuuden ymmärtämisessä, vierauden ja tuntemattoman kohtaamisessa sekä uusien toimintatapojen löytämisessä, niin asukkaiden kanssa voimaantumisen, omien vahvuuksien ja luovuuden löytäminen korostuu (vrt. Valve 2005, 172). Joidenkin asukkaiden taidot ovat ruostuneet tai niitä ei ole koskaan löytynytäkään. Niiden käyttöönotto saattoi pelottaa, kuten aiemmin savitöiden kohdalla esitetty sitaatti ilmentää. Turvallisessa ja rohkaisevassa ryhmässä oli mahdollista kokeilla jotain sellaista, mitä ei itse koskaan olisi yksinään tullut kokeilleeksi ja samalla löytää sellaisia oivalluksia ja sellaista tekemisen riemua, joka voi kantaa pitkälle eteenpäin. Savitöiden kanssa moni koki myös ensimmäisen kerran, että oma työ kelpaa näyttelyyn, jossa toiset ihmiset käyvät sitä katsomassa.

Elämäntarinoiden kertomisen tapa herätti projektitiimissä erilaisia näkemyksiä. Osa tiimiläisistä halusi sovittaa kerronnan tavan osallistujien vahvuuksiin. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että haluttiin antaa mahdollisuus oman elämäntarinan kertomiseen yhdenvertaisesti myös niille, jotka eivät kyenneet ilmaisemaan itseään kirjallisesti. Valmennuksessa kokeiltiin esimerkiksi elämänajan käyttöä elämäntarinan kirjoittamisen tilalla. Yksi työntekijä kuitenkin piti tätä ratkaisua huonona, sillä hänen kokemuksensa mukaan ne osallistujat, jotka olivat kirjoittaneet elämäntarinsa, olivat tehneet suurimmat oivallukset.

Mallintamisen kannalta näyttäisi kuitenkin olevan tärkeää rohkaista monipuoliseen menetelmien käyttöön. Kaikilla osallistujilla ei ole kirjallisia kykyjä ja he pystyvät ilmaisemaan itseään paremmin muilla keinoilla. Sen sijaan elämäntarinar ryhmien vetäjien tulisi kehittää monipuolisesti taitojaan, jotta heidän käytössään olisi erilaisia menetelmiä, jolla osallistujia autetaan kertomaan tarinansa.

Havainnointi toteutettiin oman asuinalueen ohella myös muilla alueilla.

Havainnointi ja sosiaalinen analyysi

Valmennuksen keskeisenä ideana on lähteä oman elämän tarkastelun kautta havainnoimaan ympäristöä ja laajentaa tietoisuutta jatkossa yhteiskunnallisen analyysin tasolle. Havainnointi toteutettiin oman asuinalueen ohella myös muilla alueilla.

Havainnointipaikka oli lähiö, kaupunginosa, tila tai vastaava. Osallistujat lähtivät havainnoimaan yleensä yksin tai pareittain. Vetäjät olivat valinneet mahdolliset havainnointikohteet etukäteen. Tehtäväkseen havainnoijat saivat katsella aluetta kaikin aistein. Havainnoinnista ja siitä seuranneesta sosiaalisesta analyysistä on dokumentoitu osallistujien tuottamat teemat sekä joiltain osin myös käytyä keskustelua. Viidennestä valmennuksesta ei tällaista kirjallista dokumentaatiota löydy. Tässä kohdin on turvauduttu valokuvista löytyviin kuviin, joista osin oli mahdoton saada kaikkien kirjoituksesta selvää.

Havainnointiin käytettiin myös erilaisia metodeja. Ensimmäisiin valmennuksiin osallistujat saivat kirjallisen tehtäväkuvauksen mukaansa ennen havainnoimaan menoa, viimeiset valmennettavat ohjeistettiin suullisesti. Näyttäisi siltä, että osallistujat saivat irti havainnoinnista suorassa suhteessa siihen, miten paljon heitä valmisteltiin havainnoimaan. Nimittäin ensimmäisen valmennusryhmän havainnointi ja siihen liittyvä työskentely sujui palautteen mukaan hyvin. On myös otettava huomioon, millainen havainnoijan psyykkinen ja fyysinen kunto olivat. Joidenkin kohdalla tämä nimittäin rajoitti tai jopa esti havainnointia. Itse havainnointipäivä ympäristössä avasi uusia näkökulmia, ympäristö alkoi avautua uudella tavalla ja parannusehdotukset alkoivat itää mielissä. Yhteinen purku ja sosiaalisen

analyysin tekeminen auttoivat huomaamaan, että muillakin on ympäristöstä samoja kokemuksia. Esille nousi paljon sellaisia teemoja, jotka ovat akuutteja alueella, kuten päihteet, köyhyys ja monikulttuurisuus. On kuitenkin otettava huomioon, että ensimmäisessä valmennusryhmässä oli keskimääräistä paremmin jaksavia asukkaita.

Toisessa valmennusryhmässä havainnointipäivä sen sijaan herätti ristiriitaisia tunteita. Joku koki yhdessä havainnoinnin parin kanssa hyvänä ja avartavana, toinen taas olisi halunnut havainnoida yksin. Osa jäi havainnoinnista pois, osa käytti ajan itselleen mieluisalla tavalla. Oppimiskokemukset kuitenkin parhaimmillaan auttoivat uuden oivallukseen. Erään vastaajan sanoin: ”Havainnoinnin päivä jäi mieleen. Ennen minä en koskaan analysoinut asioita, jotka olen nähnyt tai kuullut. En miettinyt, mitä itse tunnen, kun törmään arkipäivän tapahtumiin. Tämä havainnoinnin päivä oli minulle tosi mielenkiintoinen. Olen kutsunut tuon päivän oman muistelmani päiväksi. Kaikki mitä olen nähnyt tuona päivänä [on] muistuttanut minua uskomattomalla tavalla minun omasta menneisyydestäni”. Havainnointia seurannut purku koettiin avartavana ja jopa Roottorin parhaana antina. Toisaalta tähän palautteen kohtaan eivät olleet vastanneet kaikki, mikä kielinee vaikeudesta tehdä johtopäätöksiä tai siitä, että vastaaja ei ollut osallistunut havainnointiin.

Kolmannessa valmennusryhmässä havainnointipäivästä jäi osalle hyvä kokemus, joka oli laajentanut omaa ymmärrystä. Sen sijaan osa oli pettynyt itseensä: ”En pystynyt siihen, mitä vaadittiin. Olo oli sen jälkeen vähän pettynyt ja tuntui kuin olisin pettänyt ohjaajat”. Havainnoinnin purku oli joillekin liian vaikeaa ”en toisinaan ymmärtänyt” ja joillekin



Havainnointiin lähtö.

selkeyttävä ja hyvä. Joku koki toisen ryhmän jäsenen häiriköineen havainnoinnin purkua ja saaneen muutkin mukaansa.

Koska poissaoloja havainnoinnista oli aiempien ryhmien kohdalla ollut jonkin verran, päätti Rootto-ritiimi liittää havainnointiin neljännen ja viidennen valmennusryhmän kohdalla yhteisen syömisen jossain alueen kuppilassa. Palautteessa asukkaat toivat esille oman huomiokyvyn lisääntymistä, mutta myös epävarmuutta siitä, mikä oli havainnoinnin tarkoitus. Havainnoinnin purun palautteessa tuotiin esille erilaisten havaintojen tekeminen samasta kohteesta näkökulmia avartavana asiana. Toisaalta puutteiden näkeminen lannisti: Eräs vastaaja totesi: ”Pohdinta sai huomaamaan puutteita viranomaisen tiedoissa eli herrat eivät tiedä miten kansalaiset elävät: Mieli-piteeni vahvistuivat ja oma voimattomuus asioiden parantamiseen korostui ja selkiytyi entisestään”.

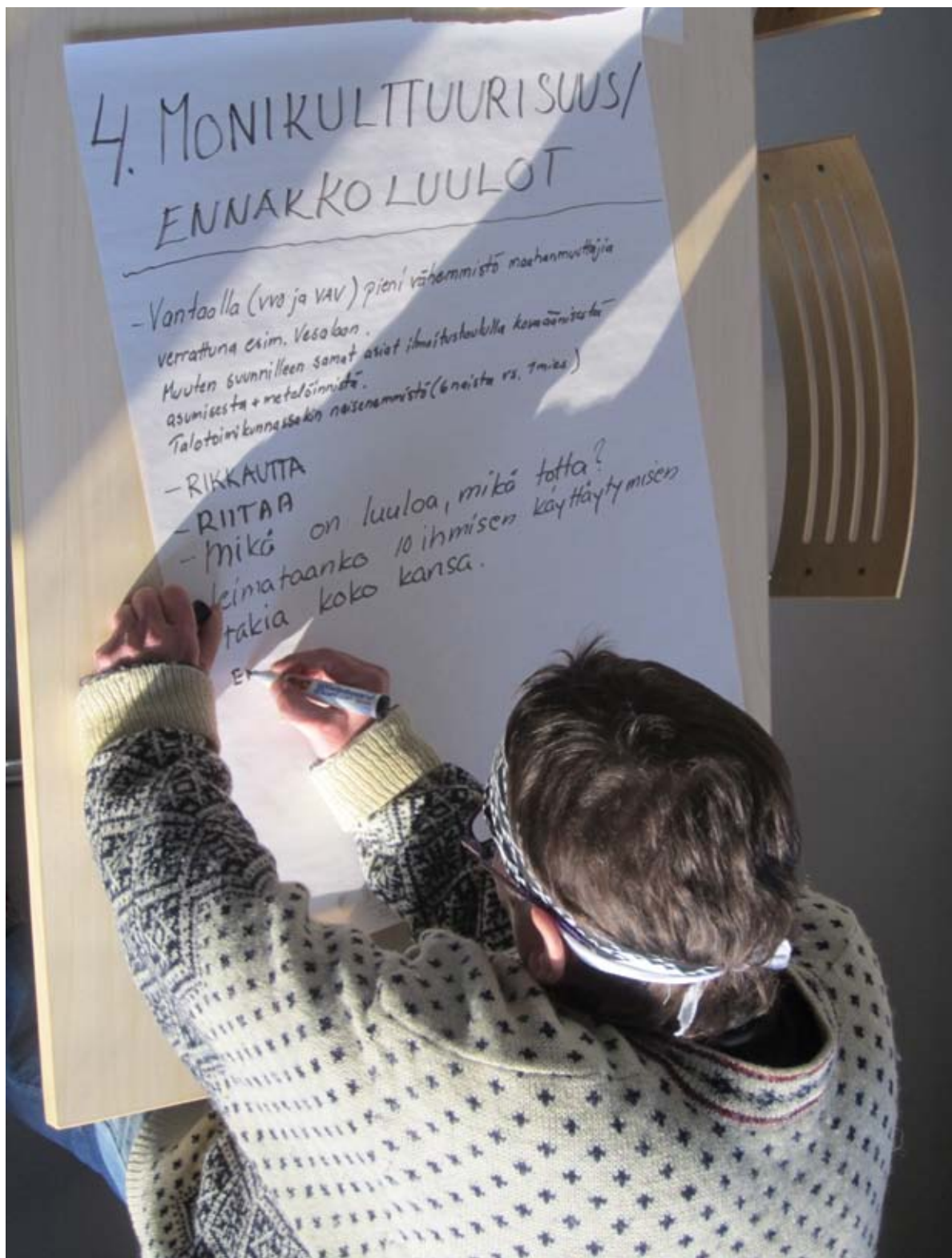
Haastatteluissa havainnointi nousi yhdeksi mieleenpainuvimmista kokemuksista elämäntarinan kertomisen lisäksi. Omaan elämäntarinaankin liitettynä se nosti tietoisuutta ja auttoi käsittelemään oman elämän kipeitä asioita. Monet asukkaista tekevät jo

luonnostaan ympäristöstä havaintoja. Vaikka havainnointi tapahtui monien kohdalla muualla kuin omalla asuinalueella, toimi se myös oman alueen havainnointiin innoittajana jokapäiväisessä elämässä.

Tarkasteltaessa eri valmennusten sosiaalisesta analyysistä tuotettua materiaalia päällimmäiseksi nousi kolme teemaa, jotka ovat pähteet, monikulttuurisuus/maahanmuuttajat sekä köyhyys. Kahta ensimmäistä käsittelevät kaikki ryhmät, viikoksi mainittua neljä ryhmää. Lisäksi kolme ryhmää käsittelee myös yksinäisyyttä ja palvelujärjestelmää. Kahdessa ryhmässä esille nousseita teemoja olivat mielenterveys, työttömyys, suomalaiset juuret, häpeän ja syyllisyyden kysymykset, väkivalta/ilki-valta, vanheneminen, asunnottomuus, ystävällisyys ja luonto.

Teemoja jatkotyöstettiin valitsemalla teemoista ryhmän mielestä tärkeimmät. Valitseminen tapahtui erilaisin menetelmin, esim. tuplatiimimetodia apua käyttäen. Huomionarvoista on, että puhuttaessa ilmiöstä keskustelusta kirjatut teemat osoittavat, että osallistujat puhuvat melko yleisellä tasolla. Tämä näkyy esimerkiksi toteamuksissa, että julkisivujen siistiminen, vaikkapa leipäjonot silmistä poistamalla, ei poista itse ongelmaa tai, että ilki-valta on huomaamatta jääneen hätähuuto. Siirryttäessä puhumaan konkreettisimmista asioista keskusteluun tulivat mukaan näkökulmat siitä, miten voisi itse toimia tai mitä muilta toimijoilta toivoisi. Tällaisista toteamuksista esimerkkinä on pohdinta siitä, miten pidämme ympäristöämme siistinä tai ehdotus siitä, että työttömille pitäisi olla matkakorvauslennus.

Keskustelut näyttävät olleen syvällisiä ja nostaneen esille monenlaisia näkökulmia, mikä osoittaa sen, että asukkaat ovat kiinnostuneita sekä yhteiskunnallisista asioista että lähiympäristössään tapahtuvista asioista. Teemoja jatkotyöstämällä ja pidemmälle konkreettiseen pääsemällä olisi ollut mahdollista myös löytää niitä kohtia, joissa asukkaat olisivat halunneet ja voineet toimia. Tässä suhteessa tämä vaihe jäi kuitenkin kesken.

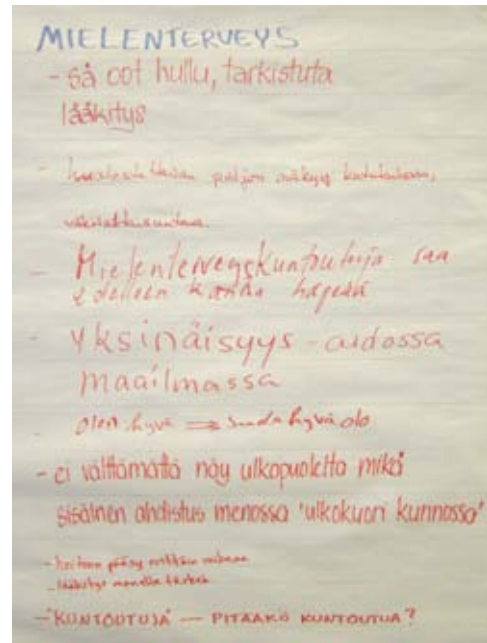


Havainnoinnin purku.

Havainnoinnin purku etäännyttää havaitun kokemuksen. Tällöin henkilökohtaisesti havaitusta tulee osa sosiaalista analyysiä. Analyysissä on mahdollista jäsentää havaittua valtarakenteiden, poliittisten jännitteiden, elämäntapaan ja kulttuurisiin teijöihin liittyvien seikkojen ja sosiaalisten suhteiden rakentumisen avulla (ks. Valve 2005, 171). Samalla kokemusten ja havaintojen kautta koottu hiljainen tieto jäsentyy yleiseksi tiedoksi. Osa valmennetuista koki tämän etäännyttämisen vaikeana. Tämä kohta onkin asukasvalmennuksen kriittinen kohta: tilastoanalyysin mukaan sosiaalisesta analyysistä oltiin eniten poissa, myös itse havainnointipäivä osoittautui haavoittuvaksi, sillä siitäkkin oltiin poissa jonkun verran enemmän kuin muista valmennuksen osista. Tämä voi kertoa siitä, että asukkaat elävät suhteellisen paljon omassa lähiössään eivätkä käy juurikaan muualla. Muualle lähteminen voidaan kokea hankalana. Sosiaalisen analyysin tekeminen nostaa esille alueilla olevia ongelmia, joista ei välttämättä haluta puhua, varsinkin jos on itse osa kyseistä ongelmaa.

Pohdittavaksi nousee myös kysymys siitä, voisiko havainnointi tapahtua erityisesti juuri omalla asuinalueella. Työntekijät havainnoivat Diakonissalaitoksen työyhteisövalmennuksessa niitä alueita, joilla omat asiakkaat liikkuvat (ks. Kylmä ym. 2011). Voisivatko asukkaat havainnoida omaa asuinalueitaan jostain uudesta näkökulmasta? Tällöin toiselle alueelle lähtemisen vaikeus jäisi pois. Toisaalta joidenkin asukkaiden kokemukset havainnoinnin tekemisestä itselle vastenmielisessä paikassa auttoi heitä heidän kertomansa mukaan käsittelemään johonkin aiempaan elämään liittyvää traumaa.

Oman elämäntarinan, havainnoinnin ja sitä seuraavan sosiaalisen analyysin sitominen toisiinsa on ollut yksi valmennuksen kriittinen kohta. Projektityöntekijöiden kanssa käydyssä vapaamuotoisessa keskustelussa ilmeni, että punaisen langan näkemien valmennuksen eri osien välillä oli ainakin väliaikaisesti hukassa joillakin työntekijöillä. Tämä on



Havainnoinnin nostattamaa.

saattanut vaikuttaa ainakin joidenkin valmennusten kohdalla siihen, että esimerkiksi asukkaiden omia havaintoja ei osattu sitoa heidän elämäntarinansa osaksi. Myös syventely ja sosiaalinen analyysi ovat jääneet joidenkin ryhmien kohdalla pinnalliseksi. Tässäkin kohtaa on kuitenkin otettava huomioon, että osassa valmennusryhmiä oli useita hyvinkin huonossa kunnossa olevia osallistujia.

Liikahduksia asukastoimintaan

Projektin tarkoituksena oli synnyttää laajaa kansalaisaktivismia eri muodoissaan. Syntynyt kansalaisaktivismi lähti yhtäältä poistamaan usein sosiaalisessa analyysissä esille tullutta yksinäisyyttä, toisaalta toiminnan puutetta. Tämä näkyi erilaisten kohtaamispaikkojen syntyminenä. Osa valmennuksen käyneistä liittyi mukaan vapaaehtoistyöhön jossakin alueen organisaatiossa, aloitti omaa toimintaa, kuten

asukaskahvilan vetämistä, kulttuuritoimintaa tai muuta vastaavaa toimintaa. Lisäksi roottorilaiset kokoontuvat Kontulan lähiöasemalla vaihtamaan kuulumisia ja ideoimaan uutta.

Asukaskahvila syntyi sekä Kivikon että Vesalan alueille. Länsimäkeen syntyi virkamiesten ja asukkaiden yhteistoimintaryhmä. Asukaskahviloissa valmennuksen käyneet asukkaat avasivat yhteisten tilojen ovet (asukastila ja nuorisotalo) muille asukkaille. Ne toimivat myös roottorilaisten kohtauspaikkoina ja uusien roottorilaisten innostajina. Asukaskahviloiden osallistujamäärät ovat kuitenkin pysyneet alhaisina koko niiden toiminnan ajan. Tämä johtunee siitä, että asukkailla ei ole mahdollisuutta laajentaa toimintaa niin, että tila olisi avoinna useamminkin

kuin pari tuntia viikossa. Länsimäen toimintaryhmä on puolestaan kokoontunut pohtimaan yhteisiä askarruttavia asioita. Esimerkkinä yhteisistä asioista ja niihin vaikuttamisesta oli vuokra-asuntoihin suunniteltu remonti, jossa asukkaiden edellytettiin remontoivan kotinsa. Ryhmään kutsuttiin asiantuntija kertomaan vuokralaisten oikeuksista, jotta asukkaat osaisivat pitää puolensa prosessissa.

Lisäksi Roottorin tiloissa on kokoontunut niin kutsuttu Kulttuurikeskiviikko, jossa asukkaat ovat ideoineet erilaista toimintaa sekä Roottorin tiloissa (sketsiryhmä, joulujuhla) että retkiä ulkopuolelle (esimerkiksi eduskunta, musiikkitalo). Lisäksi järjestettiin yksi leiri. Roottorilaisia kovasti aktivoivoin toimintamuoto oli Ari Wahlstenin johdolla toteutettu sketsiryhmä ja elokuvaprojekti. Vuonna 2011



Retkellä eduskuntaan.

erilaisia yhteisiä tapahtumia järjestettiin 18, joihin osallistui 116 kävijää. Vuonna 2012 tapahtumia järjestettiin 20 ja niihin osallistui yhteensä 226 osallistujaa.

Osallistujat ovat Roottorin myötä aktivoituneet ja käyneet sellaisissa paikoissa, joihin heidän ei omien sanojensa mukaan olisi tullut yksin lähdettyä. Vastuuta ovat ottaneet voimiensa mukaan myös ne, joilla on ollut puutteita toimintakyvyssä. Tämä on tosin ollut seikka, joka on aiheuttanut myös jännitteitä silloin, kun vastuutehtävä on jäänyt hoitamatta.

Asukasvalmennuksen malli

Asukkaille suunnattu valmennus eroaa työntekijöille suunnatusta mallista erityisesti siinä, että mukana valmennuksessa on hyvin erilaisia ihmisiä erilaisine taustoineen. Heidät täytyy myös löytää tavalla tai toisella valmennukseen. Asukasvalmennusten järjestäminen jossain tietyllä kohderyhmälle suunnatussa toiminnassa on helpompaa, koska osallistujat ovat jo siellä, esimerkiksi asumispalveluissa. Osallistujien rekrytointi ja monimuotoisuus asettaa valmentajille haasteen sanoittaa valmennuksen eri osat ja vaiheet.

Seuraavassa käydään läpi vaihe vaiheelta, kuinka asukasvalmennusprosessi kulkee.

1. Yhteyksien luominen alueen eri toimijoihin (esimerkiksi alueen järjestöt, sosiaalityöntekijät, diakoniatyöntekijät) ja asukasvalmennuksesta informoiminen. Tässä vaiheessa on mahdollista järjestää yhteistyökumppaneille valmennuksesta esittely tai lyhyt koulutus
2. Alueeseen tutustuminen ja asukkaiden kutsuminen valmennukseen
3. Avoin tutustuminen kiinnostuneille asukkaille
4. Valmennukseen haluavien haastattelut, motiivointi ja valinta

5. Valmennus
Valmennus koostuu kolmesta vaiheesta.

Vaihe 1. Minä

Tavoite: Tunnistaa oman elämänhistorian vaikutus tähän päivään ja tapaan tarkastella maailmaa.

1. valmennuskerta: orientaatio: tutustuminen, valmennuksen ohjelmarungon esittely, odotusten kerääminen. Odotuksista kirje itselle. Kirje otetaan talteen ja palautetaan valmennuksen lopulla.

Keskeinen kysymys: *Mistä valmennuksessa on kyse?*

2. valmennuskerta: oman elämäntarinan käsittely pienryhmissä (vetäjät jakavat osallistujat ryhmiin, jokaisella ryhmällä on oma vetäjä. Kukin osallistuja kertoo oman elämäntarinansa, jonka jälkeen muut voivat esittää tarkentavia kysymyksiä. Kullekin osallistujalle varataan yhtä pitkä aika oman elämäntarinansa kertomiseen, esimerkiksi puoli tuntia). Oman elämäntarinan esittelyssä käydään läpi omaa taustaa, sukujuuria, merkittäviä tapahtumia tai käännekohtia omassa historiassa. Lisäksi käydään läpi arvoja asenteita tai tapoja, joita kasvattajiltaan tai läheisiltään on oppinut. Apuna voidaan käyttää elämänjanaan tai sukupuuta. Osallistujia pyydetään kiinnittämään huomiota niihin yhteisöihin, joihin on kuulunut, esimerkiksi suku-, perhe-, työ, kaveri-, harrastusyhteisöihin.

Keskeinen kysymys: *mistä minä tulen tähän hetkeen?*

3. valmennuskerta: jatketaan työskentelyä pienryhmissä. Ryhmäjako toteutetaan ikäperusteisten, että suurin piirtein samanikäiset muodos-

tavat oman ryhmänsä. Ryhmä keskustelee ensin omista kokemuksistaan siinä vaiheessa, kun irtautuivat kotoa ja astuivat työelämään. Yhdessä he laativat keskustelusta jonkun tuotoksen, joka voi olla esimerkiksi kollaasi tai näytelmä. Tuotos esitetään muille osallistujille. Keskustellaan esityksistä. Jakson päättää lyhyt tarkastelu niistä sukupolvista, joita tutkimuksissa (esim. Roos 1987) on käytetty ja pyritään tunnistamaan yhteiskunnallisia ilmiöitä, jotka liittyvät kunkin sukupolven kokemukseen. Vietäessä omaa kokemusta laajemmalle tasolle teoreettisesti on vetäjien pidettävä huoli siitä, että teoretisointi pysyy yleistajuisena.

Keskeinen kysymys: *Mihin sukupolveen kuulun?*

4. valmennuskerta: Minä-vaiheen loppuksi tehdään luova työskentely. Roottorissa se on ollut savityöskentely, aiheena omakuva. Luova työskentely voi kuitenkin olla muutakin, kuten näyttelemistä. Sen tarkoituksena on osallistujien luovien taitojen vahvistaminen. Se antaa myös mahdollisuuden ilmaista itseään muutoin kuin sanallisesti. Osallistujien on mahdollista oppia ja kokeilla uutta sekä saada kokemuksia omien rajojensa rikkomisesta.

Vaihe 2: Ympäristö

Tavoite: Arjen hyvinvoinnin ongelmakohtien ja vahvuuksien tunnistaminen

5. valmennuskerta: havainnointi, osallistujat lähtevät havainnoimaan vetäjien etukäteen valitsemia kohteita (asuinalue, toimitila yms.), joissa asukkaat elävät omaa arkeaan. Vaihtoehtoisesti osallistujat voivat havainnoida omaa asuinalueitaan alkaen omasta kodista ja rapusta. Ohjattu

havainnointi kestää sille varatun ajan, mutta havainnointi voi jatkua omatoimisesti eri vuorokauden aikoina myöhemminkin. Rohkeimmat osallistujat lähtevät havainnointiin yksin, aremmat osallistujat lähtevät parin kanssa. Perusideana on havainnoida aluetta avoimella asenteella ja uskaltuen viipyä eri tilanteissa sulkien pois omat ennakkokäsityksensä. Havainnointi perustuu paljolti hetkeen pysähtymiseen ja muiden ihmisten tunnelmien, ympäristön välittämien viestien tarkastelemiseen. Se ei kuitenkaan ole normaalin arjen omien asioiden hoitamista eikä paikasta toiseen siirtymistä.

Keskeinen kysymys: *Mitä näen, mitä kuulen, mitä haistan, mitä maistan, mitä tunnen ja mitä tämä kaikki aiheuttaa minussa?*

6. valmennuskerta: havaintojen jakaminen. Osallistujat tuottavat pienryhmissä yhteisen kollaasin tai vastaavan tuotoksen kokemuksistaan. Oma elämäkertä liitetään tällä tavoin laajempaan sosiaaliseen todellisuuteen. Pienryhmän tuotos esitetään koko ryhmälle. Nousseista teemoista käydään keskustelua. Ohjaajat keräävät ylös esille nousseita teemoja.
7. valmennuskerta: ympäröivän yhteiskunnan tarkastelu (sosiaalinen analyysi). Tarkastellaan erityisesti niitä teemoja, joita edellisen kerran pientyöskentelyssä nousi esille. Teemoja voidaan käsitellä esimerkiksi learning cafe -metodilla, jossa pienryhmissä osallistujat kiertävät eri pöydissä olevien teemojen luona ja keskustelevat ja kirjoittavat omia näkökulmiaan teemoista. Lopuksi eri pöytien tuotokset esitellään ja niistä vielä keskustellaan
8. valmennuskerta: luova työskentely. Roottorissa jatkettiin savitöiden maalauksella.

TOINEN ROOTTORIRYHMÄ / HUHTI – TOUKOKUU 2011

viik.	MAANANTAI	TISTAI	KESKIVIKKO	TORSTAI
14.	<ul style="list-style-type: none"> kahvia ja teetä tarjolla noin varttia välel kymmenen joka päivä pidetään puurotauko puolelta päivän itäpäivällä kahvia ja teetä 	5.4. TUTUS KATAAN JA KIRJATAAN ODOTUKSIA		7.4. MINÄ JA MAAILMA ASETUTAA KARTALLE
15.		12.4. ELÄMÄN TARINAT		14.4. SUKUPOLVILUENTO
16.	18.4. OMAKUVIA SÄVELTÄ		20.4. ATENEUM / ARJEN SANKarit 	
17.	2. PÄÄSUOPÄIVÄ			
18.		3.5. HAVAINTOPIIVÄ	4.5. MITÄ HAVAITTIIN YHTEISÖTALUKANA	5.5. SOSIAALINEN ANALYYSI
19.		10.5. SAVITÖIDEN LÄSITUS		12.5. KIRJASTO JA RUOKAA
20.		17.5. TOTEUTUVATKO ODOTUKSET ODOTUKSET NYT YHTEISÖTALUKANA		19.5. KIRJASTOVIERAILU JA YHTEINEN JUHLA-ATERIA

Valmennuksen ohjelma.

Vaihe 3: Toiminta

Tavoite: Yhteinen toiminta oman ja alueen hyvinvoinnin parantamiseksi

- valmennuskerta: Asukkaiden omien projektien valmistelu. Ideoita itämään toiminnasta. Kuulostelua, olisiko asukkailla innostusta toimia jatkossa. (Työntekijävalmennuksissa aletaan tässä vaiheessa suunnitella kehittämishanketta)
- valmennuskerta: Odotusten ja toteutuman vertailua. Osallistujat saavat alussa kirjoittamansa kirjeet. Käydään keskustelua. Seuraavan kerran valmistelua
- valmennuskerta: valmistetaan yhteinen ateria, joka syödään yhdessä.
- valmennuskerta: Arviointi ja todistusten jako

4.

Yhteistyö verkostoissa

Yhteistyön synnyttäminen

Roottori-projektissa on alusta alkaen lähdetty yhteistyöhön alueen eri toimijoiden kanssa. Projektin ensimmäinen syksy painottui alueen tuntemaan oppimiseen ja verkostojen luomiseen. Eri alueista vastaavat tiiminjäsenet, Sakari Selin (Kivikko), Timo Kaartinen (Vesala) ja Seija Heiskanen (Länsimäki) tekivät alueista alueanalyysin ja samalla loivat yhteistyösuhteita alueen muihin toimijoihin. Muille toimijoille välitettiin viestiä tulevista valmennuksista. Ensimmäinen yhteinen kokoontuminen yhteistyökumppaneille järjestettiin 14.9.2010, joka kiinnosti yli 40 henkilöä.

Alueella, joilla monet projektit olivat tulleet ja menneet jättämättä välttämättä pysyvää vaikutusta alueelle, esiintyi myös epäilyjä uuden projektin suhteen (Roottorin reflektioseminaari 16.11.2011). Yksi yhteistyökumppani kiteytti epäilynsä: ”Mistähän helvetin salaseurasta on kyse?”, mutta uskaltautui tutustumaan. Monet yhteistyökumppanit olivat varovaisen kiinnostuneita valmennuksesta. Roottorin työntekijät saivat kutsuja yhteistyökumppaneilta tulla kertomaan valmennuksesta. Myös muualla kuin projektialueella kiinnostuttiin asiasta. Alueen toimijat alkoivat vähitellen mainostaa Roottorin valmennuksia asiakkailleen. Positiiviset muutokset asiakkaissa tai palvelun käyttäjissä lisäsivät alueen työntekijöiden halua lähettää uusia asiakkaita Roottori-valmennuksiin. Positiiviset muutokset ilmenivät yhteistyökumppaneiden mukaan voimaantumisenä, itseluottamuksen kasvuna ja rohkaistumisena: ”Ainakin mul on muutama asiakas ollu x valmennusryhmässä. . .ovat kovin innostuneet tekemään jotain tän alueen hyväksi”.

Jotta yhteistyökumppanit osaisivat kertoa asiakkailleen valmennuksista, järjestettiin ensin lyhytvalmennus toimijoille. Kiinnostus oli runsasta, mutta



Reflektioseminaari.

työkiireet mahdollistivat vain kahdeksan henkilön osallistumisen. Talvelle 2011 suunniteltu lyhytvalmennus jouduttiin peruuttamaan. Yhteistyökumppaneille järjestettiin uusi mahdollisuus osallistua lyhytvalmennuksiin keväällä 2012, jolloin niitä järjestettiin kaksi kappaletta. Näihinkin valmennuksiin osoitettiin runsaasti kiinnostusta, mutta käytännössä enemmän osallistujia pääsi tulemaan joustavatyöaikalaisista tahoista kuin virastoista.

Roottori-projekti järjesti reflektioseminaarin yhteistyökumppaneille 16.11.2011. Siihen osallistui yhteensä 42 henkilöä, joista kymmenen oli roottorilaisia. Reflektioseminaari kiinnosti laajalti alueen muita toimijoita. Roottori-valmennuksen käyneet osallistujat olivat aktiivisia esittelemään Roottorin toimintaa. Vuoden 2012 Roottori-seminaari peruttiin, koska jatkosta ei ollut vielä tietoa. Osa yhteistyökumppaneista olisi toivonut, että se olisi pidetty tai että sen perumisesta olisi ainakin ilmoitettu.

Juuruttaminen

Yksi keskeinen tavoite Roottori-projektissa oli juurruttaa kansalaisia aktivoiva valmennusmenetelmä alueelle. Juurruttamisvaihe jäi kesken ja siihen saatiinkin Raha-automaattiyhdistykseltä jatkorahoitusta Roottori 2 – projektiin. Juurruttamisen eteen ehdittiin kuitenkin tekemään töitä. Ensimmäinen osa tätä juurruttamista oli valmennuksen käyneiden asukkaiden mukaan vetäminen apuvalmentajiksi. Yksi asukkaista toimi apuvalmentajana yhdessä pitkässä Roottorivalmennuksessa, yhdessä lyhyessä sekä seurakuntaroottorissa. Toinen asukas toimi apuvalmentajana seurakuntaroottorissa ja kolmas yhdessä lyhyessä valmennuksessa. Tarkoitus oli, että Länsimäki-valmennukseenkin olisi tullut apuvalmentajaksi vielä yksi asukas, mutta tämä suunnitelma ei toteutunut.

Asukkaiden kokemukset apuvalmentajan – tai asukasvalmentajan, kuten tätä roolia tulisi pikem-

Asukasvalmentajan rooli saattaa myös herättää halun oppia uutta, esimerkiksi saada lisäkoulutusta. Asukasvalmentajan motivaatio nousee siitä, että itse on saanut prosessista paljon hyvää, joten sitä haluaa jakaa myös muille.

minkin kutsua roolista antavat aiheita kehittää tätä puolta. Asukasvalmentajina toimivat eivät olleet sosiaalialan ammattilaisia, joten he kokivat helposti riittämättömyyden tunteita suhteessa muihin valmentajiin. Siksi olisikin tärkeä korostaa sitä asiantuntijuutta, jota heillä alueen asukkaina on. Asukasvalmentaja jäi myös helposti ulkopuolelle, kun suunniteltiin tuli nopeita muutoksia. Tähän tulisi kiinnittää erityistä huomiota, sillä ulkopuoliseksi jäämisen kokemus syntyy helposti, kun ammattilaisvetäjät tekevät muutoksia jo yhdessä sovittuihin suunnitelmiin. Huomattavaa on myös, että asukasohjaajalle voi syntyä stressiä uudesta roolista ja kasvavasta vastuusta. Siksi onkin tärkeää, että asukasohjaajan työnohjaukseen on kiinnitetty erityistä huomiota ja että jokaisen valmennuskerran jälkeen hänen on mahdollista jakaa kokemuksiaan muiden vetäjien kanssa.

Asukasvalmentajan rooli saattaa myös herättää halun oppia uutta, esimerkiksi saada lisäkoulutusta. Asukasvalmentajan motivaatio nousee siitä, että itse on saanut prosessista paljon hyvää, joten sitä haluaa jakaa myös muille. Eräs asukasvalmentaja kertoi haluavansa olla esimerkkinä siitä, että voi nousta työkyvyttömyydestä aktiiviseksi toimijaksi, tuntee kuuluvansa yhteiskuntaan ja alkaa luottaa itseensä.

Toinen osa juurruttamista oli yhteisten valmennusten järjestäminen yhteistyökumppaneiden kanssa. Näitä valmennuksia järjestettiin yhteensä kaksi: Helsingin Mikaelin ja Hakunilan seurakunnan kanssa. Lisäksi järjestettiin valmennus Lähiö 2072 – projektitiimille. Viimeksi mainitun tarkoituksena oli antaa projektille välineitä työskennellä asukkaiden kanssa lähiöiden kehittämiseksi. Sinällään se oli avaus uudentyypiseen sovellukseen valmennuksesta.

Cable-metodiikka kiinnosti yhteistyökumppaneita laajemminkin ja Roottorin edustajia kutsuttiin eri tahoille kertomaan menetelmästä, esimerkiksi Vantaan kaupungille.

Sekä Helsingin Mikaelin että Vantaan Hakunilan seurakunnan valmennukset järjestettiin syksyllä 2012. Ne suunniteltiin yhteistyössä Roottori-projektin ja kyseisen seurakunnan työntekijän kanssa. Hakunilan seurakunnan työntekijä oli osallistunut aiemmin työntekijöille suunnattuun esittelyyn valmennuksesta. Länsimäki-roottori suunnattiin alueen vertaisryhmien vetäjille vahvistamaan heidän toimijuuttaan ryhmissä osallistavampaan suuntaan. Samalla kehitettiin valmennuksesta sovellus, jossa otetaan huomioon ryhmänohjauksen erityistarpeet. Tämä näkyi muun muassa siinä, että elämäntarina tehtiin myös ryhmien jäsenyyden näkökulmasta ja havainnointi tapahtui toisen vertaisohjaajan ryhmässä ja analyysi tehtiin omasta ryhmästä, jonka kehittäminen oli tavoitteena ja edusti prosessissa toimintaa. Palautteen perusteella on mahdollista havaita, että osallistujat tekivät tärkeitä oivalluksia oman ryhmänsä ja sen vetämisen suhteen ”mieltä omaa itsekkyyttä ja antaa tilaa toisille” ja ”toimia ryhmän keskellä, ei johtajana”. Länsimäki-roottori oli perusvalmennusta huomattavasti lyhyempi, mutta pidempi kuin aiemmin tehdyt lyhytvalmennukset.

Helsingin Mikaelin seurakunnan kanssa tehty yhteinen valmennus noudatteli perusvalmennuksen vaiheita ja aikatauluja uskollisesti. Seurakunnan työntekijä oli itse osallistunut pitkään valmennukseen Roottorissa ja hänellä oli siten kokemus kokonaisuudesta. Valmennuksen suunnitteluun osallistui hänen lisäksi kaksi Roottorin työntekijää ja kaksi

asukasvalmentajaa. Lisäksi yksi toinen seurakunnan työntekijä osallistui vetäjätiimiin. Seurakunta-roottoriin liittyi epäselvyyksiä vastuullisen vetäjän roolista. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että aluksi tunnusteltiin, kuka ottaa vastuullisen vetäjän vastuun. Tämä aiheutti ehkä sekaannusta aluksi. Vastuutehtävä tuli myöhemmin seurakunnan työntekijän kontolle. Vastuullisten henkilöiden määrä oli myös suhteettoman suuri: kaksi seurakunnan työntekijää (+ yksi vierailija yhdellä kertaa), kaksi Roottorin työntekijää ja kaksi asukasohjaajaa. Koska osallistujien määrä pieneni loppua kohti, oli vetäjiä lopulta lähes yhtä paljon kuin osallistujia. Osallistujien palaute oli perusvireeltään positiivinen ja seurakunnan vapaaehtoistoimintaan näytti palautteen perusteella haluavan mukaan kaikki yhtä lukuun ottamatta.

Juurruttamistyö jäi kaipaamaan yhteistyökumppania myös muualta kuin seurakunnasta. Yhteistyötä tähän suuntaan voisi viritellä esimerkiksi paikallisten työttömien yhdistysten kanssa. Muita mahdollisia kumppaneita voisivat olla Symppis (Kontulassa kokoontuva matalan kynnyksen toiminto), Kontulan lähiöasema ja Aurinkoinen Hymy (Itäkeskuksessa toimiva matalan kynnyksen toiminto). Yhteistyötä voisi valmennuksen osalta tehdä myös Vetoa ja voimaa Mellunkylästä -hankkeen kanssa. Vantaan Länsimäen alueelta voisi löytyä työttömien yhdistyksen lisäksi myös mutia toimijoita, esimerkiksi paikallinen kansainvälinen yhdistys. Länsimäen alueen ongelmana on se, että erilaiset palvelut ovat siirtyneet tai ovat siirtymässä lähiöstä Tikkurilaan, mikä vaikeuttaa yhteistyökuvioita ja paikallisten asukkaiden elämää. Molempien kaupunkien sosiaalivirastot näyttävät työskentelevän kovan työpaineen alla, mikä ilmeni esimerkiksi vaikeutena osallistua yhteistyökumppaneille järjestettyihin valmennuksiin. Sosiaalivirastojen suuntaan tehtävän juurruttamisen suhteen tulisikin miettiä uusia muotoja.

Paitsi että yhteistyökumppanit lähettivät asiakaitaan osallistujiksi Roottori-valmennukseen, saivat he myös uusia toimijoita Roottorin kautta. Sekä molemmat seurakunnat että Kontulan lähiöasema raportoivat uusien asukkaiden löytäneen tiensä heidän toimintojensa piiriin. Seurakunnissa tämä on näkynyt vapaaehtoistyössä, missä toisaalta on tullut pettymyksiäkin, kun asukkaan taidoista on ollut epärealistisia käsityksiä. Tässä yhden työntekijän mukaan olisi auttanut kiinteämpi yhteistyö Roottorin ja seurakunnan välillä vapaaehtoistyön alkaessa. Lähiöasemalla puolestaan on iloituttu Roottorin myötä aktivoituneesta toiminnasta sekä asukkaiden keskinäisestä tuesta vaikeissa elämäntilanteissa.

Sosiaalivirastolle Roottori on tarjonnut keskustelukumppanuutta ja huolien jakamista. Valmennuksen käyneet asiakkaat ovat ainakin hetkellisesti saaneet uutta merkitystä yhteisön jäsenenä. Osa on löytänyt voimavarojaan. Länsimäessä yhteistyössä roottorilaisten kanssa perustettu toimintaryhmä on

tuonut mukanaan myös uusia ihmisiä. Länsimäessä syntynyt toiminta näyttääkin olevan eniten tavoitteen kaltainen. Viimeisimpänä asiana on ideoitu länsimäkeläisille nuorille mahdollisuutta kaunistaa ympäristöä katutaiteella. Erityisyytenä Länsimäellä toimivassa ryhmässä on se, että siinä asukkaat toimivat yhdessä mukana olevien ja valmennuksen käyneiden virkamiesten kanssa.

5.

Käytetyt menetelmät ja niiden arviointi

Cable-metodiikka koostuu nimensä mukaisesti monista eri metodeista, joita puolestaan on mahdollista toteuttaa varioiden. Käytettyihin menetelmiin



Edellisenkerran kuvien katselua.

oltiin yleisesti ottaen tyytyväisiä. Erityisesti hyvinä mainittiin toiminnallisuus sekä valmennuskertojen yhteiset avaukset ja lopetukset, jossa kyseltiin tunteita. Erään vastaajan sanoin yhteiset aloitukset ja lopetukset olivat ”hiton hyvää ja rakentavaa”. Tuntemaltaan työskentely oli erään vastaajan mukaan levollinen ja ”ihanan kiireetön”. Yksi tosin pohti, mahtoiko kuulumiskierroksia olla liikaakin. Pienryhmät koettiin työskentelyn kannalta turvallisuutta lisääväksi. Jotkut kokivat, että toiset ryhmän jäsenet saivat enemmän tilaa kuin toiset. Maahanmuuttajajäsenille valmennus toi osallisuutta suomalaisesta yhteiskunnasta ja erityisesti mahdollisuuden käyttää suomen kieltä.

Valokuvaus oli oleellinen osa valmennusta. Sen avulla dokumentoitiin ja kerättiin aineistoa Roottorin toiminasta. Jokainen osallistuja vahvisti allekirjoituksellaan kuvausluvan. Siitä oli mahdollisuus myös kieltäytyä. Kuvauksesta tuli osalle kiusallisen alun jälkeen itsestään selvä osa työskentelyä, jota ei välttämättä edes havaittu. Kuvia oli mukava tulla katsomaan jo ennen valmennuksen alkua ja samalla palauttaa mieleen edellinen kerta. Samalla voi havaita jotain sellaista, mitä itse tilanteessa ei havainnut: esimerkiksi rohkaistumista, ryhmäytymistä ja valoisampaa ilmettä. Valokuvaus toimi erään vastaajan mielestä myös keinona päästä osalliseksi, jos itse syystä tai toisesta oli joutunut edellisellä kerralla olemaan poissa. Niistäkin, jotka eivät perustaneet valokuvissa olosta, oli mukava katsella kuvia.

Kuvaaminen toimi voimaannuttavana tekijänä, jossa osallistujat voivat kuvia katselemalla havainnoida omaa osallistumistaan ja nähdä se uudelleen. Oma itse oli mahdollista nähdä valokuvien kautta kokonaan uusin silmin tai nähdä uusia piirteitä. Eräs vastaaja totesi, että ”hyvä, kun näen, kuinka syventynyt olen tehtäviin ja antaa päivälle uutta toivoa”. Toisaalta se herätti myös ristiriitaisia tunteita, erityisesti kakkosvalmennuksessa olleiden keskuudessa. Kuvat nimittäin paljastivat myös sellaista,

mitä asianomainen henkilö ei olisi halunnut nähdä, esimerkiksi liikakilot. Jonkun oli taas mahdollista pikkuhiljaa oppia hyväksymään itsensä juuri sennäköisenä kuin on. Kuvien katselemien myös kasvatti yhteenkuuluvuuden tunnetta ja palautti hyvin mieleen sen, mitä edellisellä kerralla oli tehty.



Intensiivistä työskentelyä.

Valokuvien analysoimisen perusteella oli mahdollista havaita, miten intensiivisesti osallistujat työskentelyyn osallistuivat. Osallistujien kasvion ilmeitä ja asentoja tarkkailemalla oli mahdollista havaita myös, kuinka muutosta osallistujien tavassa olla vuorovaikutuksessa itsensä ja toisten kanssa tapahtui.

Valmennukseen sisältyi myös erityisesti yhteishenkeä rakentavia osuuksia. Näitä olivat retket, opintokäynnit sekä yhteinen ruuanlaittopäivä. Ne koettiin virkistäväksi vaihteluksi. Vaikka kirjasto oli monille tuttu, ohjattu esittely toi kuitenkin uutta ja hyödyllistä tietoa. Yhteinen ruuanlaitto oli ryhmää yhdistävä ja ryhmähenkeä kohottava. Se oli myös juhlahetki, joka yhden vastaajan sanoin antoi mahdollisuuden ”kerrankin syödä kunnolla” ruokaa,

joka oli ”parasta, jota oli pitkään aikaan saanut”, kuten toinen asian muotoilija. Lisäksi oli mahdollista saada vinkkejä ruuanlaittoon.

Retkiin ja näyttelyihin ei välttämättä tule yksin lähdettyä eikä niihin ole varaakaan. Joihinkin toimintoihin mukaan liitetty yhdessä ulkona syöminen



Yhdessä valmistettu juhla-ateria.

tuntui juhralta, johon itsellä ei ole varaa. Projektialueille syntyi myös pieniä valmennuksen käyneitä Roottoriporukoita, joista osa edusti alakulttuurua, esimerkiksi päihteitä runsaasti käyttäviä.

Osaan yhteishenkeä luovista päivistä kutsuttiin myös aiemmin valmennuksessa olleita asukkaita mukaan. Tältä osin toiseen ja kolmanteen valmennukseen osallistuneiden kokemukset erosivat toisistaan. Toisessa valmennuksessa olleet kokivat, että aiemmin valmennuksessa olleiden mukana olo oli tärkeää ja rikastuttavaa. Ne toivat erään vastaajan mukaan myös ”järkeä toimintaan” siinä mielessä, että oli mahdollista havaita, että valmennuksen käyneitä on jo paljon. Aiemmin valmennuksen käyneet rikastuttivat kyseistä ryhmää omilla kokemuksillaan. Kolmannen valmennuksen käyneissä aiempien

Jokainen toivotettiin henkilökohtaisesti jo ovelta tervetulleeksi ja autettiin takki päältä.

mukana olo puolestaan herätti ristiriitaisia ajatuksia. Joitakin heidän mukanaolonsa häiritsi ja tunnelma muuttui. Toisaalta monet taas kokivat mukavaksi, että aiemmin valmennukseen osallistuneet kävivät ja kertoivat kokemuksistaan. Neljännessä valmennusryhmässä oli myös ristiriitaisia tunteita aiemmin osallistuneiden osallistumiseen. Yksi vastaaja valitteli, etteivät aiemmin valmennetut jakaneet osaamistaan uusille kuten hän oli odottanut.

Valmennusmenetelmä kehittyi hyvin vaiheiden 1 ja 2 osalta. Tiimi kokeili erilaisia vaihtoehtoja toteuttaa havainnointi. Asukkaiden käyttöön luodussa sovelluksessa tarvitaan enemmän tukea sekä tarkkuutta vierasperäisten sanojen käytössä. Asukkaat ovat kykeneviä tuottamaan tietoa alueensa ilmiöstä. Oman elämäkerran merkitys prosessissa koettiin hyvänä, mutta sen jäsentäminen kokonaisuuteen jäi osittain ainakin joidenkin osallistujien kohdalla vaille merkitystä. Siihen tulisikin jatkossa kiinnittää huomiota. Elämäkertatyöskentelyn anti valmennuksessa on merkittävä henkilökohtaisen voimaantumisen näkökulmasta erityisesti niillä, jotka uskaltautuivat lähteä mukaan prosessiin. Kysymykseksi jää, oliko elämäntarinan kertominen vaikeaa niille, jotka keskeyttivät prosessin sen alkuvaiheessa. On myös todettava, että valmennus oheni ja pelkistyi kahden viimeisen valmennuksen osalta, mikä näkyy valmennusten sisällössä.

Vaihe 3 on vielä keskeneräinen ja vaatii kehittelyä ja rohkeutta. Toiminnot ovat tällä hetkellä pienimuotoisia ja palvelevat erityisesti yhtäältä valmennuksen käyneitä kohtaamispaikkoina ja toisaalta väylänä uusille roottorilaisille valmennukseen. Jatkossa tulisikin kiinnittää huomiota sellaisten rakenteiden luomiseen, jotka helpottaisivat asukastoiminnan

aloittamista sekä antaisi valmiuksia kohdata ja kutsua mukaan muita alueen asukkaita. Asukkaiden kaipaama jatkokoulutuspyyntö tulisi ottaa vakavasti.

6.

Valmennuksen puitteet

Roottori-tiimille on ollut erityisen tärkeää rakentaa kunnioittavan ja ihmisarvoa korostavan kohtaamisen areenoita. Erään valmennetun sanoja lainaten: ”Parasta oli justiin se, että koit, että sä olit tasavertainen. Sä olit tervetullut. Se oli kaikkein parasta, että ovelta oli vastassa. . . et sinut otettiin sinuna, ei vaan joukonjatkona, vaan otettiin sinut henkilökohtaisesti vastaan.” Tätä Roottorin arvomaailmaa ilmentää Sakari Selinin ja Timo Kaartisen ideoima Roottorin tarvehierarkiapohja, joka kuvaa tarkemmin sitä, mitä pidetään kohtaamisessa tärkeänä.

Tarvehierarkian mukaan osallisuus syntyy silloin, kun on mahdollista tulla huomatuksi. Se vahvistuu kiireettömässä kohtaamisessa ja toiminnassa, jossa ei esitetä vaatimuksia. Voimaantuminen syntyy, kun asukas kokee olevansa arvostettu ja tasavertainen ryhmän jäsen. Se antaa tietä havahtumiselle, jossa tietoisuus oman elämänhistorian vaikutuksesta tähän päivään lisääntyy ja jäsenyytyy suhteeksi ympäröivään yhteiskuntaan. Tältä pohjalta syntyy myös yhteistä toimintaa.

Valmennettavat kertoivat arvostavansa sitä, että heihin oli panostettu neljän ohjaajan työpanos. Työntekijöiden koettiin panostaneen heihin ja val-

Kuvio 4: Roottorin tarvehierarkia



Lähde: Sakari Selin ja Timo Kaartinen/Liisa Björklund: Roottorin kehittämispäivät 3.-4.2012.

mennukseen, olleen ystävällisiä, kannustavia, rakentavaa palautetta antavia sekä jämäköitä ohjauksessa tarvittaessa. Mitään kritiikkiä tai toiveita työntekijöiden suuntaan ei arvioinneissa eikä haastatteluissa esitetty, vaan henkilökunnan koettiin onnistuneen tehtävässään hyvin. Erityistä kiitosta haastatteluissa sai osallistujien vastaanotto: jokainen toivotettiin henkilökohtaisesti jo ovella tervetulleeksi ja autettiin takki päältä. Vetäjien osallistuminen prosessiin tuomalla esille oman elämänsä kokemuksia koettiin tiivistävän yhteishenkeä. Useiden etukäteishaastatteluiden arveltiin kuitenkin uuvuttavan kokelaat.

Valmennuksen puitteet saivat kiitosta. Ruokailut ja kahvit sekä aikataulun rytmitys tuntuivat hyviltä

ratkaisuilta. Asiakastietokone ja lehdet mainittiin plussana muutamassa vastauksessa.

Projektitiimin toimintaan vaikutti kuitenkin olennaisesti se, ettei siitä syntynyt yhteen hitsautunutta työryhmää. Projektin sisäiset jännitteet eivät tulleet esille asukkaille tehdyistä haastatteluista, vaikka osa tiimin jäsenistä arveli niiden näkyneen myös ulospäin. Tiimin muodostaminen tapahtui ulkoa ohjautuvasti eivätkä tiimin aiemmin valitut jäsenet voineet vaikuttaa työtovereittensa valitsemiseen. Hankalaksi osoittautui myös se, että projekti-päällikkö pääsi aloittamaan täysipainoisesti työnsä vasta viimeisenä.

Tiimin jäsenet uskoivat kaikki Cable-metodiikkaan, mutta heillä näyttää olleen erilaisia näkyjä siitä, miten projekti olisi pitänyt toteuttaa. Kun osa olisi halunnut lähteä luomaan maaperää valmennukselle otolliseksi yhtä aikaa sekä asukkaiden että yhteistyöverkostojen kautta, olisi osa halunnut keskittyä ensin alueen asukkaisiin ja sen jälkeen heidän kauttaan luoda yhteyksiä myös yhteistyöverkostoihin. Tiimissä oli vahvoja yhteisöllisiä toimijoita, mutta heidän näkemyksensä menivät osin ristiin. Näkemuseroja suurempi tekijä oli kuitenkin nähdäkseen persoonallisuuserot, joiden yli tiimi ei päässyt työhajauksesta ja tiimivalmennuksesta huolimatta. Sisäisistä jännitteistä huolimatta tiimi pystyi toimi-



Arvostava kohtaaminen.

maan yhdessä ja mallintamaan asukkaille suunnatun yhteisövalmennuksen.

Jännitteitä näyttää myös olleen projektin tavoitteiden ja käytännön välillä. Projektin tavoitteet olivat kunnianhimoisia. Osoittautui kuitenkin epärealistista odottaa, että projektissa olisi päästy mallintamista pidemmälle vajaassa kolmessa vuodessa. Monet valmennukseen hakeutuneet asukkaat olivat olleet poissa työelämästä jo pitkään, joten heidän voimaantumisen oli sinänsä jo riittävä tavoite. Enemmän projektin tavoitteiden suuntaisia tuloksia olisi ollut odotettavissa, mikäli valmennukseen olisi osallistunut jo alun perin toimintakykyisempi asukaskunta. Kuitenkin on todettava, että asukkaat, joita projekti nyt sai kokoon, edustaa sitä ryhmää, jolle valmennus antoi paljon oman elämänhallintaan. Laajemman aktiivisen toiminnan synnyttäminen olisi vaatinut enemmän aikaa.

7.

Mitä valmennuksen jälkeen?

Valmennukseen osallistuneet kiittelivät ryhmän yhteishenkeä. He olivat löytäneet ystäviä, vertaistukea, oivalluksia, saaneet säännöllisyyttä päivään ja potkua yhteistyöhön. Valmennus toi uusia kokemuksia, vaihtelua ja uusia ihmisiä elämään. Koska monilla muillakin osallistujalla oli takanaan samantapaisia ongelmia, tunne vertaisuudesta oli vahva. Ryhmässä työskentely antoi varmuutta puhua ja vahvasti myös maahanmuuttajataustaisten osallistujien uskallusta kommunikoida suomeksi. Lisäksi riemua syntyi yhdessä tekemisestä. Kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen koettiin tärkeänä, Joku koki oppineensa avautumaan hieman, toinen saaneensa itsevarmuut-

Ajatuksia siitä, että voisi tulevaisuudessakin kuulua johonkin ryhmää, alkoi herätä.

ta ja tulleensa sosiaalisemmaksi. Yhdessäolo koettiin mielekkääksi.

Kun vastuunkantajiksi nousseet valmennuksen käyneet pohtivat valmennuksen merkitystä itselleen, he toivat esille tunnetta siitä, ettei mikään ole mennyt hukkaan. Valmennuksen myötä on päässyt moniin paikkoihin, joihin muuten ei olisi tullut lähdettyä. Uusia taitoja ja varmuutta on kehittynyt: ”Valmennus on tuonut arkielämään itsevarmuutta. Ei tule kauhua. . .kun kaikki asiat tulevat päälle”. Toinen muistelee valmennuksen alkutunnelmia ja yhteiskuntakelvotonta oloaan ja jatkaa ”nyt tuntuu, että olen jossain reunassa kiinni”.

Yhteydenpitoa työntekijöiltä valmennuksen käyneisiin päin toivottiin jatkossakin. Ryhmä merkitsi monelle paljon. Monista ryhmäläisistä tuli tuttavita keskenään ja joidenkin tuttavuussuhde syveni myös ystävyydeksi. Joillakin olisi ollut puhuttavaa vieläkin enemmän kuin mitä ryhmässä oli ollut mahdollista. Joillakin odotukset olivat ehkä enemmän terapia-tyyppiseen toimintaan. Halu yhteiseen tekemiseen jatkossakin nousi vastauksissa esille. Yhdessä tekemisen ajatuksia virisi, samoin näkemyksiä mahdollisista yhteistyökumppaneista.

Valmennukseen valikoitui luonnollisesti henkilöitä, jotka viettivät päivänsä alueella. Erään valmennettun kuvaus ”olen maannut liian pitkään” kuvannee hyvin monen tapaa viettää arkeaan. Monet osallistujat olivat pitkäaikaisairaita, eläkkeellä, työttömiä tai jostain muusta syystä poissa työmarkkinoiden käytöstä. Osalla heistä oli vakaviakin ongelmia. Näistä syistä tulevaisuus on monella osallistujalla epävarma: ”Elämäni elän päivä kerrollaan, ”tulevaisuutta” ei ole enää. Elämä on ohi.” Valmennuksen aikana ajatukset joillakin kuitenkin

muuttuivat: ”Olin kai vähän down alussa ja lukossa. Nyt on parempi olo.”

Oma toivo tulevaisuuteen lisääntyi kuitenkin yleisesti sekä halu toimia omalla alueella. Omaan henkilökohtaiseen elämäntilanteeseenkin saatiin ideoita, esimerkiksi työpaikanhakuun ja terveyteen liittyen. Ajatuksia siitä, että voisi tulevaisuudessakin kuulua johonkin ryhmään, alkoi herätä. Joillakin heräsi halu toimia oman asuinalueensa hyväksi: ”Jatkan mahdollisesti vapaaehtoistyössä jossakin [. . .] Sain hyvät eväät jatkoa ajatellen. Tunsin itseni tärkeäksi.” Valmennus toi päiviin rutiinia ja kaivattua toimintaa. Jotkut kokivat valmennuksen liian lyhyeksi ja monet esittivät ajatuksia myös jatkovalmennuksesta.

Jotkut valmennukseen osallistuneet olisivat halunneet päästä heti toimimaan, mutta ”huomasin valmennuksen aikana. . .että pienryhmän jäsenillä oli vielä itsellä aika paljon ongelmia omassa elämässä, että se oli mulle yllätys, et mä luulin, että täällä on semmosta väkeä, jotka on valmiita toimimaan.” Yhdessä tekemiselle syntyi haasteita juuri tästä, että monilla omat asiat olivat sekaisin. Toisaalta juuri yhdessä tekemisen kautta omat ongelmat unohtuivat ja tilalle tuli mielekästä tekemistä.

Haastatteluissa ilmeni halukkuutta lisävalmennukseen ja vastuunottamiseen. Jotkut toimintaan havahtuneet kokivat olevansa vielä kovin tietämättömiä tai hauraita ottamaan yksin vastuuta, vaikka toisaalta halu toimia oli kova. Tässä kohtaa Roottorin tuki ja panostus olisi voinut nousta vahvempaan rooliin. Osa osallistuneista innostui valmennuksen aikana ja sen jälkeen hoitamaan keskeneräisiä asioitaan ja/tai terveyttään kuntoon. Osa hakeutui koulutukseen, osa sai töitä ja osa innostui vapaaehtoistyöstä.

Roottori 1:ssä tehtiin kaksi yritystä kehitellä vahvemmin projekti-idean mukaista toimintaa. Vuoden 2012 alussa työpajatoiminta sekä saman vuoden lopussa Roottorin jatkot. Tarkoituksena oli pohtia arjen epäkohtia ja etsiä niihin ratkaisuja yhdessä. Käytännössä kumpikin yritys kuivui kokoon ja muuttui tavanomaiseksi yhdessäoloiksi ja vapaa-ajan aktiviteettien miettimiseksi. Syytä voidaan etsiä monelta taholta: osallistujat eivät olleet valmiita toimimaan oman alueensa epäkohtien parantamiseksi; vetäjät eivät olleet kyllin sinnikkäitä, vaan tyytyivät tavanomaiseen ratkaisuun; vetäjiltä puuttui näkyä tämän osion toteuttamisesta tai että vetäjät eivät päässeet yksimielisyyteen toiminnan tarkoituksesta. Esimerkiksi ideatalkoot 25.5.2012 tuotti lähinnä vapaa-ajantoimintoihin liittyviä ideoita. Tältä osin Roottori-projekti näyttää epäonnistuneen luomaan osallistujilleen itsestään kuva toisenlaisena projektina. Vapaa-ajantoiminnoissa sinällään ei ole mitään vikaa ja on hyvä, että ihmiset aktivoituivat tällä tasolla, mutta on kuitenkin todettava, että Roottorin tähtäyspiste oli epäkohtien muuttamisessa.

8.

Yhteenveto

Koska Roottori 1 -vaihe saavutti tavoitteissaan valmennuksen mallintamisen, mutta jäi tavoitteissaan juurruttua se alueelle, ei myöskään ollut syytä arvioida tavoitteita Raha-automaattiyhdistykselle projektihakemuksessa esitettyjen arviointimittareiden valossa. Mittarit perustuvat tilastolliseen muutokseen alueiden sosiaali- ja terveystilastoissa sekä turvallisuuteen liittyvissä tilastoissa. Tältä osin tilastollinen arviointi on siis jätetty tekemättä, koska

on katsottu, ettei riittävää näyttöä projektin vaikutuksesta tilastoihin ole olemassa.

Sen sijaan Roottorin valmennusprosessi toi esille asukkaiden hiljaista tietoa, joka on arvokasta alueen työntekijöille. Valmennuksen kärki ei kuitenkaan ollut tässä, vaikka on tärkeää että nämä signaalit välittyvät alueen yhteistyökumppaneille. Tarkoituksena oli luoda menetelmä, joka aidosti voimauttaa osallistujaa siten, että hän alkaa huolehtia itsestään, lähiympäristöstään ja ajaa omia ja alueen asioita eteenpäin.

Tutkija seurasi valmennusprosesseja sekä etnografisesti että haastatellen. Molemmat tiedonkeräämistavat tukevat sitä näkökulmaa, että monessa ihmisessä tapahtui voimaantumista. Valmennus antoi sen läpikäyneelle eväitä oivalluksiin ja sysäyksen toimia itse. Tämä näkyi erityisesti innostuksena olla mukana ja osallistua erilaisiin toimintoihin. Ihmiset aktivoituivat itse organisoimaan erilaista toimintaa, mistä esimerkkeinä ovat aiemmin mainitut asukaskahvilat ja kulttuuritoiminta. Monet tekivät näkyväksi myös sitä hiljaista vapaaehtoistyötä, jota he omassa elinympäristössään tekivät, esimerkiksi auttamalla naapuria. Voimaantuminen konkretisoitui erään asukkaan oivalluksessa siitä, ettei hän enää odota, että joku toimisi asioiden muuttamisen eteen, vaan että hän voikin toimia itse. Valmennus aktivoi osallistujiaan pois kotisohvilta toimimaan. Toiminta ei ehkä ollut sitä, mitä projektilta odotettiin, mutta esimerkiksi monen haastatellun kokemus siitä, että on löytänyt uudelleen yhteyden muihin ihmisiin, on merkittävä.

Haasteena puolestaan on se, etteivät kaikki pysty syystä tai toisesta käymään valmennusta läpi. Silloin siitä tulee hyvin haavoittuvainen. Haavoittuvainen se on myös silloin, kun asukas ei kykene tai halua lähteä mukaan prosessiin tosissaan. Toisaalta osallistuminen muuhun Roottori-toimintaan voi vahvistaa halua ”ottaa tosissaan”. Tästä esimerkkinä on muutaman keskeyttäneen uusi valmennusprosessi.

Osa valmennukseen osallistuneista oli aika huonokuntoista, joten realistinen tavoite oli itsestä huolehtiminen. Omalta osaltaan he kuitenkin voivat ottaa pientä vastuuta toiminnasta yhdessä muiden kanssa ja siten saada onnistumisen kokemuksia. Osa puolestaan oli kokenut voimaantuneensa niin, että on alkanut miettiä toisten kanssa yhdessä sitä, mitä voisi jatkossa tehdä. Yhdeksi haasteeksi muotoutui, mistä nämä toimintaan innostuneet löytävät paikkansa ja yhteistyökumppaninsa. Onko olemassa sellaisia rakenteita, joihin asukkaat voivat helposti liittyä? Roottoriprojektissa lähdeittiin siitä, että yhteistyökumppanit tulee saada vahvasti mukaan prosessiin, jotta prosessilla olisi jatkuvuutta projektin loputtuakin. Yhteistyökumppanit olivatkin kiinnostuneita, mikä näkyy siinä, että osa heistä kävi lyhytvalmennuksen ja lähetti asiakkaitaan valmennukseen. Osa kehitti omaa mallia valmennuksen toteuttamiseksi yhteistyössä Roottorin työntekijöiden kanssa. Projektilla on jatkossa tehtävää sekä menetelmän juurruttamisessa alueille että asukkaiden omien projektien käynnistämisen tukemisessa.

Alkutilanteessa hyvinkin huonokuntoisista henkilöistä on tullut vastuunkantajia. Kun vastuuta on voinut ottaa oman jaksamisensa ja taitojensa mukaan, ei uudesta roolista ole tullut ylivoimainen. Aktiivisten, toimintaa synnyttävien joukko supistui noin kymmeneen henkeen. Osallistujia erilaisissa Roottorivetoisissa aktiviteeteissa oli kuitenkin usein kaksinkertainen määrä. Tämä kuvanee sitä, että ihmisten on kuitenkin helpompi kiinnittyä valmiisiin toimintoihin kuin olla itse aktiivinen toimija. Toimijuus saatetaan kokea pelottavana, vaikka siihen rooliin ryhtyneet raportoivatkin toimijuuden voimaannuttavasta roolista. ”Yhteiskuntakelvottomaksi” itsensä luullut tarvitsee ensin vahvistusta omalle arvolleen. Tätä arvostusta Roottorissa pystyttiin välittämään niin, että osallistujat kokivat olevansa tasa-arvoisia työntekijöiden kanssa. Roottorin vaikutus on myös laajempi kuin se, mikä ulottuu

valmennuksen käyneisiin. Mitä vaikutuksia valmennus levittää osallistujien omaan elämänpiiriin, voi vain arvailla.

Roottori-projekti onnistui mallintamaan Cable-metodiikan lähiötyön menetelmäksi elämäntarinan ja havainnoinnin osalta. Käsikirjan tekemisen suhteen on olemassa riittävästi materiaalia. Myös erilaisia sovelluksia päästiin kokeilemaan. Cable-metodiikan kolmannen vaiheen eli asukkaiden oman toiminnan käynnistämisen näkökulmasta tarvitaan vielä lisää aikaa, jota Roottori 2 tuo. On löydettävä sellaisia muotoja, jotka nousevat asukkaista itsestään ja innostavat heitä toimimaan. Alkuja on jo olemassa esimerkiksi asukaskahviloissa ja kulttuuritoiminnassa. Asukkaat osoittivat sellaista innostusta, että Roottori 1:n päätyttyä on mahdollista todeta, että menetelmä toimii. Aikaa kuitenkin tarvitaan, että innostus muuttuu pitkäjänteiseksi toiminnaksi.

Kannattaa myös miettiä valmennuksen pituutta. Pitkä perusvalmennus sopii varmasti parhaiten pitkään työelämästä poissaolleille voimaantumisen prosessin rakentajana. Lyhyempi valmennus puoltaa paikkaansa silloin, kun siihen liitetään toimintavaihe niin, että osallistujat saavat toimintaan kaipaamaansa tukea ja mahdollista jatkovalmennusta.

Toimintaosion toteutuminen melko perinteiseen malliin asukaskahviloineen nostaa esille kysymyksen siitä, olisiko Roottori-projektissa pitänyt olla uskollisempi yhteisön kehittämiseen (community development) kiinnittyvään yhteistyöhön. Tämä olisi voinut tapahtunut esimerkiksi siten, että havainnoinnin nostamien kysymysten jälkeen olisi pohdittu yhdessä, mitä havaituille asioille voitaisiin tehdä. Yhdessä löydettyä ja toiminnan kohteeksi hyväksyttyä ideaa olisi valmennuksen sisällä lähdetty yhteistyössä toteuttamaan. Samalla osallistujille olisi syntynyt kokemus siitä, miten yhdessä toimitaan, keihin erilaisissa tilanteissa otetaan yhteyttä ja miten erilaisia toimintoja järjestetään. Tästä olisi myös syntynyt kaivattua jatkovalmennusta.

Lopuksi on todettava, että Cable-metodiikan perusideana on synnyttää uudenlainen orientaatio. Mikäli se ajatellaan pelkäksi menetelmäksi kolmine vaiheineen, kaventaa se Cablen perusidea. Työntekijöiden kohdalla se tarkoittaa ihmisten ja heidän kontekstiansa todeksi ottamista ja siten luopumista

työntekijäkeskeisestä asiantuntijuudesta. Asukkaiden kohdalla se tarkoittaa muutosta ajattelussa kohteena olemisesta. Tiedostava asukas ajaa omia ja toisten asioita yhdessä muiden kanssa. Tämä voi olla perinteiseen työntekijä-asiakas – malliin tottuneesta haastavaa, jopa kiusallista.

Lähteet

- Ataçocu u, Soile** 2010: *Keitaat, pubit ja epätilat – työntekijöiden havainnointikokemuksia Roihuvuoresta*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Etelä Järvenpää. <http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/10849/Jarvempaa%20%20Atacocugu%2010.pdf?sequence=1>.
- Baart, Anries** 2001: Een theorie van de presentie. Utrecht: Lemma.
- Björklund, Kristina & Sandahl, Christina & Stenow, Håkan** 2004: *Exposure. Att utsätta sig för utsatthet*. BräckeDiakoni. Svenska kyrkans Arbetslivcentrum.
- Fook, Jan** 2002: *Social work. Critical theory and practice*. London, Thousands Oaks, New Delhi: Sage
- Fook, Jan** 2005: *Kriittisen reflection käyttämähollisuuksia*. FinSoc. Sosiaalialan menetelmien arviointi 1/2005, 4–10. Stakes.
- Halttunen-Sommerdahl, Riitta** i.a.: *Osallistavia menetelmiä ja rakenteita sosiaaliviraston työssä – opas sosiaaliviraston työntekijöille*. Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto. http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/ed7d37804a176e1293d7fb3d8d1d4668/osallistavat_menetelma.pdf?MOD=AJPERES%20.
- Healy, Karen** 2005: *Social Work Theories in Context: Creating Framework for Practice*. London. Sage Publications
- Healy, Karen** 2000: *Social Work Practices. Contemporary Perspectives on Change*. London, Thousands Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Kortelainen, Kiira** 2012: *Löytämistä ja kohtaamista. Roottori-projekti yhteisötyön ytimessä*. Sosionomi (AMK) opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kylmälä, Jouni & Rinta-Panttila, Kirsti & Korhonen, Kristiina** 2011: *Henkilöstön yhteisötyön osaamisen kehittämishanke 2010–2011*. CABLE (Community Action Based Learning for Empowerment) – metodiikka työyhteisöjen kehittämisessä. Helsingin Diakonissalaitos.
- Latvus, Kari & Maunuksela, Anne Maria & Hyväri, Susanna** 2005: *Valottumismenetelmä diakoniatyössä*. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.) Toinen tieto: kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Stakes.
- Roos, J.P.** 1987: *Suomalainen elämä*. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki.
- Roottori – osallistavan kansalaistoiminnan projekti lähiössä. Ray-hakemus. Diakonissalaitoksen säätiö.
- Schön, Donald** 1983: *The reflective practioner. How professionals think in action*. New York: Basic books.
- Valve, Katri** 2011: *Cable-yhteisövalmennus*. Helsingin Diakonissalaitokselle toteutettu työyhteisöjen valmennushanke. Kehittämishanke. Haaga-Helia Ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. <http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/39140/Katri%20Valve.pdf?sequence=1>
- Valve, Katri** 2005: *Exposure-valottumismenetelmä tiedon tuottamisen ja toiminnan strategisena työvälineenä*. Diakonian tutkimus 2/2005. http://dts.fi/dokumentit/DT_2_2005.pdf
- Yliruka, Laura** 2006: *Kuvastin*. Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Työpapereita 15/2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Liitteet

Liite 1

Roottorivalmennus no x / tiistaisin ja torstaisin x.x – x.x. klo 10.00 – 14.30

- Eletty elämä käyttöön loppuelämän suunnittelussa
- Uusin silmin eteenpäin omassa ympäristössä
- Tervetuloa etsimään tai löydettäväksi

1. Tiistai: Tutustutaan ja kirjataan odotuksia		2. Torstai: Minä ja maailma – asetutaan kartalle	
9.45	KAHVI & TEE	9.45	KAHVI & TEE / kuvat pyörimässä
10.00	<p>Lyhyt avauspuheenvuoro Tutustuminen ja avaus kuvakorttien avulla (kuva liimataan valmennuskansion kansikuvaksi): Valitse kuva joka tuottaa hyvää oloa ja puhuttelee sinua nyt. Kerro nimesi ja miksi olet sen saanut, jos tiedät (nimen tausta tsekataan Googlesta) ja jotain kuvasta ja miksi sen valitsit. Elämäntarinat säästämme tuonemmaksi.</p> <p>Ennen lounaalle siirtymistä iltapäivän ohjelma käydään läpi. Kuuden viikon ohjelma (lukujärjestys) on valmiina kaikille kansiossa.</p>	10.00	<p>Kuulumiskierros, jäikö kysymyksiä pyörimään päähän toissapäivältä? Syntymäpaikat merkitään kartoille. Kartat seinälle roottorilaisten toimesta. Kukin kertoo syntyseudustaan, paikkakunnasta, kylästä, ympäristöstä – ei vielä itsestä (mistä siemenet tulivat?). Lopuksi voisi vielä näyttää kartalta reitin tänne etelään (tai pohjoiseen).</p>
	PUURO (iltapäiväkahvi sopivalla hetkellä)		PUURO (iltapäiväkahvi sopivalla hetkellä)
	<p>Odotukset valmennukselle Kaikki kirjoittavat itselleen kirjeen (reilusti aikaa), jossa muun muassa kertovat odotuksensa valmennukselta – itseltä, muilta ja työntekijöiltä, toivotaanko omaan elämään ja/tai ympäristöön muutoksia. Kirje suljetaan ja kerätään talteen annettavaksi takaisin valmennuksen lopussa.</p> <p>Kuullaan mahdolliset kysymykset, pelot, hämmennykset liittyen valmennukseen. Kuunnellaan tarkkaan ja tehdään kysymyksiä tarkentaen ja realisoiden odotuksia. Käydään läpi peruseriaatteet: luottamuksellisuus, toisen kuuntelu, poissaoloista ilmoittaminen. Kannustetaan kysymään aina, kun ei ymmärrä jotain (esimerkiksi vieraan äidinkielen takia). Seuraavan kerran orientaatio (katso seuraavan päivän ohjelma)</p>		<p>3. Tiistai: Elämäntarinat</p>
		9.45	KAHVI & TEE / kuvat pyörimässä
		10.00	<p>Kuulumiskierros Ryhmäjako ja toimeksianto Elämäntarinat pannaan jakoon</p>
			PUURO (iltapäiväkahvi sopivalla hetkellä)
			Elämäntarinat jatkuvat
14.30	LOPETUS	14.30	LOPETUS

4. Torstai: Jotain savesta – koru, naama tai jotain Savityöskentelyn vetäjänä Liisa Karvinen aiemmin valmennetut mukana

9.45	KAHVI & TEE / kuvat pyörimässä
10.00	Esitellään Liisa. Liisa ottaa ohjat käsiinsä. PUURO (iltapäiväkahvi sopivalla hetkellä) Sama teema jatkuu Pyydetään tuomaan nuoruuden ajan musaa tiistaisi (arvotaan nybergtyylinä aamunavausbiisi). Jos ei löydy musaa, niin joku tavara tai kuva nuoruudesta.
14.30	LOPETUS

5. Tiistai: Kenen sukupolveen kuulut?

9.45	KAHVI & TEE / kuvat pyörimässä
10.00	Aamunavausbiisi (muut tuodut levyt soivat taustamusiikkina päivän aikana) Fiiliskierroksena juttua musasta tai tavarasta tai kuvasta Sukupolvisessio / Elävä arkisto YLE. Keskustelua ja ryhmien muodostus PUURO (iltapäiväkahvi sopivalla hetkellä) Pienryhmät. Sukupolvikokemus. Muoti. Musiikki. Merkkitapaukset yhteiskunnassa. Kollaasin tekoa. (Tuodut musat taustalla) Kollaasit esiin.
14.30	LOPETUS

6. Torstai: Havainnointipäivä ”herättää ajatustotumusten unesta”

9.45	KAHVI & TEE / kuvat pyörimässä
10.00	Avaus (mitä näki tullessaan) Jakaannutaan kahteen ryhmään ja mennään ryhminä syömään eri kohteisiin (tt miettii ruokailun aikana, kenet voisi valita johtamaan työskentelyä ryhmässä seuraavalla kerralla). Orientaatio havainnointiin. Ruokailun jälkeen jatketaan yksin havainnointia ja lopuksi palataan kaikki Sirrikujalle kahville. Vihkot. PUURO (iltapäiväkahvi sopivalla hetkellä) Kakkukahvit ja lopetus Sirrikujalla (Kakkupohja on valmiina aamulla näkösilällä koristustykötarpeineen. Tehdään valmiiksi henkilökunnan toimesta havainnoinnin aikana). Jokainen tekee a4:lle symbolin päivän kokemuksesta. Paperit pannaan näkyviin kommentoimatta.

7. Tiistai: Mitä havaittiin

9.45	KAHVI & TEE / kuvat pyörimässä
10.00	Avauskierros: mikä fiilis? Symbolit Tupakkitauko Puheenvuorokierros: kaikki saavat kertoa koko porukalle, mitä havainnoivat ja mitä ajatuksia syntyi. (Kaikki osallistuvat) PUURO (iltapäiväkahvi sopivalla hetkellä) Pienryhmätyöskentely (edellisen päivän ruokailuryhmät) puheenjohtajana tt:n edellisellä kerralla valitsema ja sopima henkilö: Miltä ympäristö näyttää viime torstain havaintojen pohjalta? Mitkä asiat ja ilmiöt pohdituttavat? Kukin ryhmä jättää koosteen keskustelustaan seuraavan kerran materiaaliksi. Keskustelette pienryhmässä havaintojen pohjalta, mistä teemasta haluatte jatkaa syvempää keskustelua. (Seija kirjoittaa fläpille) (Henkilökunta bongaa teemoja aamupäivän ajan – varmuuden vuoksi)
14.30	LOPETUS filikset

Työntekijät muokkaavat ja täsmentävät saamansa materiaalin pohjalta seuraavan päivän kulun.

8. Torstai: Sosiaalinen analyysi

9.45	KAHVI & TEE / kuvat pyörimässä
10.00	Aamukierros Valituilla teemoilla otsikoidut paperit ympäri tilaa ja porukka kiertää niiden ympärillä kirjoittaen ajatuksiaan ja kommenttejaan (learningcafe). Nousseita teemoja (esimerkki yhdestä valmennuksesta) 1. köyhyys 2. asunnottomuus / syrjäytyminen 3. luokkajako / eriarvoisuus / pärsäkerroin 4. monikulttuurisuus / ennakkoluulot 5. arvot / raha & muu 6. päihteet 7. yksinäisyys / puhumattomuus / kännykkäkulttuuri 8. puhdas kaunis luonto 9. ilo 10. vanheneminen – palvelut ja eläke(läisyys) PUURO (iltapäiväkahvi sopivalla hetkellä) Paperit kootaan seinälle ja keskustellaan.
14.30	LOPETUS

9. Tiistai: "Olisin aarre löytäjälleni!"

Päivän ajatustehtävä: Miten päivän sisältö ja otsikko liittyvät toisiinsa?

9.45	KAHVI & TEE / kuvat pyörimässä
10.00	Suunnitelma: Aamukierroksena vastaukset kysymykseen, miksi olisin aarre löytäjälleni? Ryhmät (Liisa, Eki, Rainer, Riitta / Kipsi, Anneli, Pura / Onerva, Arja, Pentti) asuinalueittain. Mitä asuinalueellasi on sellaista, mistä et halua luopua? Toteutus: Aamukierroksena vastaukset kysymykseen, miksi olisin aarre löytäjälleni? Ryhmät (Liisa, Rainer, Riitta / Eki, Anneli, Pura / Onerva, Arja, Pentti) asuinalueittain. Mitä asuinalueellasi on sellaista, mistä et halua luopua? Mistä haluaisin eroon ja miten käänämme tämän myönteiseksi. – Negatiivista tuli tosi nuukasti, joten ei tarvinnut juurikaan käänellä positiiviseksi.
	PUURO (iltapäiväkahvi sopivalla hetkellä)
	Suunnitelma: Tajunnanvirtakollaasi aamupäivän virittämänä - mistä et halua luopua? Toteutus: Aamupäivän ryhmäkeskustelujen purku. Keskustelua nousseista teemoista. Loppukeskustelu
14.30	LOPETUS

10. Torstai: Savitöiden lasitus

Aiemmin valmennuksen käyneet mukana

9.45	KAHVI & TEE / kuvat pyörimässä
10.00	Suunnitelma: Liisa hoitaa (työntekijät osallistuvat Liisan kanssa sovitulla tavalla)
	PUURO (iltapäiväkahvi sopivalla hetkellä)
	Liisa jatkaa
14.30	LOPETUS

11. Tiistai: Toteutuivatko odotukset? Onko nyt erilaisia odotuksia?

9.45	KAHVI & TEE / kuvat pyörimässä
10.00	Avauskierros – Roottori on kuin (kielikuva) . . . (yhtä perhettä, hyvää piristettä, lepotila, hinuri, laiffii, perunalinko, tie, ilo, linnanmäki, piristysruiske, keväinen tuulentunne talvipakkaseija, separaattori) Röökitauko Kirjeiden palautus, lukeminen itsekseen ja vastauskirjeen kirjoittaminen. Karttojen alla nurkassa on aloituspäivä. Kuinka kaukana olet nyt aloituspisteestä? Tuoli sinne missä olet nyt ja istumaan. Kysymys: miltä tuntui kirjoittaa kirje? Mitä haluan kertoa kirjeistä? Keskustelu.
	PUURO (iltapäiväkahvi sopivalla hetkellä)
	Roottori 4 suunnittelee keskenään juhla-ateriapäivän. Työntekijät eivät osallistu keskusteluun, mutta auttavat ryhmäläisten toiveiden pohjalta pyydettyäessä. Ryhmä toimittaa ostoslistan henkilökunnalle tai ehdottaa annettavaksi rahaa x € tarvikkeiden ostoon.
14.30	LOPETUS

12. Torstai: Yhteinen juhla-ateria, jonka toteuttamisesta vastaa Roottoriryhmä numero neljä.

13. Torstai klo 10.00 – 12.00: Arviointi / todistusten jako

Kysymyksiä:
Vaikuttavatko kunkin päivän lukujärjestyksen otsikot päätökseen osallistumisesta? Kyllä / Ei

Liite 2**Työntekijäarviointi jokaisen valmennuskerran jälkeen**

- Päällimmäinen tunnelma valmennuspäivän jälkeen
- Päivän toimintojen arviointi
- Millaisena näet nyt koolla olleen ryhmän vuorovai-
kutuksen? (kuka jää jalkoihin, ketä pitäisi rohkaista,
kuka dominoi)
- Mitä jäit pohtimaan ilmapiiiristä, vuorovaikutuksesta?
- Miten me työntekijät selvisimme haasteistamme?
- Mitä olisimme voineet tehdä toisin?
- Mitä teemme toisin?
- Valmennettavien sanomia mieleesi jääneitä kom-
mentteja, ajatuksia, kysymyksiä
- Omia ajatuksiasi, kysymyksiäsi seuraavaa kertaa
ajatellen
- Huoleni . . .
- Muuta, mitä haluat jakaa tiimille?

Liite 3**Työntekijäarviointi valmennuksen jälkeen**

1. Miten mielestäsi valmennukseen valikoituneiden osalta onnistuimme?
2. Mitä mieltä olet ryhmän kokoonpanosta?
3. Miten sujui mielestäsi valmennusohjelman toteutus ja työnjako?
4. Mitä mieltä olet erilaisista järjestelyistä, miten ne onnistuivat?
5. Toimiko valmennusohjelma odotustesi mukaisesti: oma elämäntarina, havainnointi ja sosiaalinen analyysi sekä suuntautuminen alueella tapahtuvaan toimintaan. Jotain näkemyksiäsi ja kokemuksiäsi näistä.
6. Uskotko menetelmäämme?
7. Opitko itse jotain uutta tästä prosessista ja työskentelystämme, jos niin mitä?
8. Mitä mieltä olet meidän työtiimimme toimivuudesta tällä hetkellä?
9. Mitä mieltä olet jälkipuinneista, joita kunkin kerran jälkeen olemme pitäneet?
- 9b. Miten niitä kehittäisit?
10. Mitä muuta haluat valmennusohjelman toteuttamiseen ja rooliisi siinä sanoa?

Liite 4**Roottorin yhteisötyövalmennuksen osallistujar-
arviointi:**

Olet osallistunut Roottori-projektin toiseen yhteisötyövalmennukseen xx. –xx välisenä aikana. Pyydämme Sinua ystävällisesti antamaan arviointisi valmennuksesta. Toivomme myös parannusehdotuksia tai uusia ideoita. Mielipiteelläsi on merkitystä jatkokehitykselle. Kiitos!

1. Mikä oli valmennuksen tärkein anti sinulle?
2. Mitä mieltä olet oman elämäntarinan osuudesta valmennuksessa?
3. Mitä pidit savitöiden tekemisestä?
4. Mitä palautetta haluaisit antaa havainnointipäivästä?
5. Millainen oli mielestäsi havainnoinnin purun pohjalta koottujen teemojen äärellä työskentely, ns. sosiaalisen analyysin päivä? (Jos et osallistunut, mutta luit aineiston, mitä ajatuksia tästä aiheesta sait?)
6. Mitä mieltä olet ruuanvalmistuspäivästä? Elikkä jakson lopetuspäivästä ja juhlan yhteisestä valmistelusta?
7. Mitä muuta haluat sanoa valmennuksen sisällöstä, käytetyistä menetelmistä (esim. avaukset, lopetukset)?
8. Mielipiteesi valokuvien ottamisesta ja näyttämisestä seuraavana päivän alussa? Mitä kuvat sinulle antoivat tai kertoivat? Opitko itsestäsi kuvien kautta jotain uutta?
9. Palautteesi Roottorin työntekijöille
10. Millaisena koit ulkoiset puitteet (tilat yms.) erilaiset järjestelyt (kahvitarjoilu, ruokailu, päivän lehdet yms.)?
11. Saitko kavereita, ystäviä? Mitä ryhmä merkitsi / merkitsee sinulle?
12. Saitko valmennuksesta aineksia tulevaisuuden suunnitelmiisi?
13. Miten koit aiempien valmennusryhmien jäsenen mukana olon valmennuksessa? Kerro tähän liittyvät omat ideasi.
14. Muuta, mitä?

Yhteistyöstä kiittäen
Roottorin tiimi

